

**ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATILA JÓZSEF NOMINATAE**

ACTA HISTORICA

TOMUS XLII

GAÁL ENDRE

**VÁLOGATOTT DOKUMENTUMOK
A SZEGEDI IPARI MUNKÁSOK
SZOCIALISTA SZAKMAI
SZERVEZKEDÉSÉNEK TÖRTÉNETÉBŐL
1890—1900**

SZEGED

1972

Redegit
GYULA MÉREI

Szerkesztette
MÉREI GYULA

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed
in *Historical Abstracts* and *America: History and Life*.

ELŐSZÓ

E füzettel megkezdjük a szegedi ipari munkások dualizmuskori szocialista szakmai szervezkedésére vonatkozó, jelentősebbnek vélt dokumentumok közreadását. A publikáció-sorozatot abban a reményben bocsátjuk útjára, hogy hozzájárulhatunk a folyamatban levő megyei munkásmozgalom-történeti feldolgozás és forráskiadás munkálataihoz és elősegíthetjük a tervezett megyei szakszervezet-történeti feldolgozás megvalósítását. Bizunk abban is, hogy néhány hasznos adatot szolgáltatunk az országos munkásmozgalom-történeti kutatáshoz. Reméljük, hogy Szeged dualizmus korabeli múltjának jobb megértéséhez is hozzájárulhatunk a meglehetősen szétszórta található szakszervezet-történeti dokumentumok kiadásával. Munkánk nem lép fel a teljesség igényével; csupán az *ipari munkások* jelentősebb szakmai szervezeteit mutatja be és csak a főbb fejlődési vonalak dokumentálására szorítkozhat, csak a legfontosabb kérdéscsoportokra közölhet anyagokat.

Az egyes szegedi ipari munkás szakmai szervezetek megalakulásáról és 1914 előtti fejlődéséről az 1960-as évek közepén megjelent szakszervezettörténeti munkánk annak a gondolatnak a jegyében készültek, hogy a helyi munkásmozgalom-történet egyik alapvető feladata a mozgalom szervezeti alapjának, a szakmai szervezkedésnek a bemutatása. (Az ezzel kapcsolatos elvi kérdéseket részletesen kifejtette VASS HENRIK, a gyulai történész vándorgyűlésen 1970. szeptember 17-én elhangzott előadásában. Az előadás szövege megjelent: *Párttörténeti Közlemények*, 1971. 1. sz. Különösen fontosak a 9—11. l. megállapításai.) A fontosabbnak ítélt forrásanyagok teljes szövegének most induló közzététele újabb összefüggések feltárására, a szakmai szervezkedés munkastílusának és több más, a feldolgozásban esetleg kevésbé előtérben álló vonatkozásának érzékeltetésére is lehetőséget ad.

Ez a füzet a szegedi ipari munkások szocialista szakmai szervezkedésének első jelentősebb szakaszára, az 1890-es évekre vonatkozó anyagból közöl dokumentumokat. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1890-ben történt megalakulása fordulatot hozott a magyarországi munkások szervezkedésében. Az addig jórészt csak a fővárosra szorítkozó szocialista szakegyleti mozgalom a párt és a budapesti szakegyletek közreműködésével vidékre is kiterjedt. A változás okait elsőnek S. VINCE EDIT tárta fel A Magyarországi Szociáldemokrata Párt megalakulása és tevékenységének első évei (1890—1896) c. kitűnő könyvében. (Kossuth Könyvkiadó, Budapest 1961.) A fordulat Szegeden, az akkori Magyarország második legnépesebb városában is ekkor következik be. 1890 előtt a munkásszervezkedésnek csak a legelső, szerény lépéseit figyelhetjük meg; saját erőből legelőször a nyomdaipari munkások hoztak létre szervezetet (1873), amely azonban csak az 1880-as évek legvégétől tekinthető osztályharcos alapon álló egyletnek.

A szociáldemokrata párt megalakulása után az erős kisipari szakmák (elsősorban a cipész-, szabó-, asztalosipar) munkásai hoztak létre szocialista szakegyleteket. Az 1890-es években a munkáltatók a befolyásuk alatt álló munkásszervezetek, a

munkásság soraiban tapasztalható visszahúzó tényezők (egyházi befolyás, közöny stb.), a közéletet elárasztó nacionalizmus, az uralmon levők érdekeit szolgáló köz-igazgatás együttesen sem tudták tartósan akadályozni a szocialista szervezkedést. A munkások súlyos gazdasági helyzete, a nehéz életkörülmények, a fővárosi szocialista szakmai szervezetek és a szociáldemokrata párt tevékenysége, a legöntudatosabb szegedi munkások fáradhatatlan agitációja már az 1890-es évek első felében a szegedi kisipari munkások egy részét a szervezettek táborába vitte. Amikor pedig ez évtized második felében a helyi szociáldemokrata politikai mozgalom — *Pollák Béla* nyomdászsegéd vezetésével és az általa irányított nagyhatású, nagyfontosságú *Munkáslap* segítségével — a korábbinál jóval erőteljesebbé vált, a szegedi szociáldemokraták (országosan is a legelsőők között) megtették az első lépéseket a nagyipar (a Szegeden igen jelentős fa- és kenderfeldolgozó ipar) munkásainak szervezésére. Dokumentumaink tükrözik azokat a nagy nehézségeket is, amelyeket a munkásvezetőknek — rendkívül fárasztó, kitartó, áldozatos munkával — le kellett küzdeniök a szervezkedés megindítása, a szervezetek fenntartása érdekében.

Jóval kevesebb olyan dokumentum maradt reánk, amely a helyi szakszervezetek és a szociáldemokrata párt ekkori kapcsolatára derít fényt. Kétségtelen azonban a rendelkezésünkre álló anyagokból is, hogy a szegedi szakszervezetek is törekedtek szocialista öntudattal felruházni tagjaikat. (A helyi szociáldemokrata politikai mozgalom bemutatása természetesen nem célunk e szakszervezeti kiadványban; az külön forráspublikációt érdemelne.) Megkíséreltük érzékeltetni a szakszervezetek hatókörét; ennek céljából a jegyzetekben közöljük a rendelkezésünkre álló statisztikák alapján az adott szakma munkásainak számát, amiből — összevetve a dokumentumokban többnyire megtalálható taglétszámmal — következtethetünk a szakszervezet befolyásának mértékére. A válogatásnál arra is törekedtünk, hogy a szakszervezeti munkásság összetételét, a szocialista és nem szocialista munkások gondolkodásmódját, a gazdasági helyzetet és annak javítására irányuló törekvéseket mutató dokumentumokat közöljünk. Szükségesnek láttuk — jegyzetben — a szervezkedés századforduló előtti problémáinak ismertetését. Egy-egy szakma munkásainak többségét átfogó sztrájkmozgalmakkal Szegeden ekkor még nem találkozunk; a szervezeteknek elsősorban létükért kellett küzdeniök. A szegedi szakmai szervezkedés — az ország jelentősebb vidéki ipari gócpontjaihoz, pl. Aradhoz, Temesvárhoz, Pécshez képest — ekkor még elmaradott volt, a munkásságnak csak szűk rétegét ölelte fel. A szervezetek megalkakulását nem követte minden esetben rendszeres működés. Az is előfordult, hogy a szervezkedési kísérlet — amint a kötélgyártósegédek esetében megfigyelhető — az alapszabályok elkészítésével és betervezésével befejeződött. Ugyanakkor az erősebb szakszervezetek (elsősorban a cipész- és csizmadiamunkások szakszervezete) törekedtek arra, hogy a lehetőségekhez képest a környékbeli városok szakmai szervezkedését is segítsék. A legerősebb szervezet, a nyomdai munkások szervezete esetében pedig Szeged befolyása a megye határára túlra is kiterjedt.

Dokumentumainkat általában teljes terjedelmükben, a mai helyesírás szerint közöljük, a nyilvánvaló sajtó- vagy íráshibákat kijavítottuk. A dokumentumokat sorzámmal, szerkesztői címmel, dátummal láttuk el. Iratok esetében az irat keletkezési ideje, újságcikk esetén a megjelenés dátuma, könyvből vett részlet esetén a könyv kiadásának éve szerepel dátumként. A pontos lelőhelyet a dokumentum végén adjuk meg. Az anyagokat kronológiai sorrendben közöljük, bőséges jegyzetapparátus kíséretében. A jegyzetek a dokumentumban előadottak jobb megértése, néhány fontosabb összefüggés feltárása, az értékelés elősegítése, a szegedi események országos fejlődésben való elhelyezésének megkönnyítése céljából közölnek adatokat.

A szegedi szocialista szakmai szervezetek 1890-es évekbeli történetéhez a legtöbb, igazán értékes forrásanyag a korabeli fővárosi szaksajtóban maradt fenn. A szaklapok mellett válogattunk a helyi polgári sajtó vonatkozó közleményeiből is. A Párttörténeti Intézet Archivumában témánkra vonatkozóan kevés anyagot találtunk. Aránylag kevés anyag maradt fenn a korabeli városi közigazgatási iratokban is; igyekeztünk azonban hasznosítani az innen előkerült, témánk szempontjából értékes anyagokat, rendőrségi jelentéseket. Tekintettel voltunk az egyes szakszervezetek korabeli és későbbi kiadványaira, továbbá a szociáldemokrata párt kiadványaira is.

Munkánkat nem tekinthetjük lezártnak, reméljük, hogy további kutatásokra ad indítékot. A szakmai szervezetek történetének kutatását végzők elvi és gyakorlati kérdésekben igen jó útbaigazításokat találnak KABOS ERNŐ Szakszervezet-történeti kutatómunka Magyarországon c. tanulmányában. (Párttörténeti Közlemények, 1964. 4. sz.) Jelen kiadványunk csupán első füzeté lévén a tervezett szegedi szakszervezet-történeti dokumentum-publikációnak, a szükséges mutatókat (személynév, helynév, tárgymutató) és a válogatott bibliográfiát — a felesleges ismételések elkerülése céljából — a zárófüzetben adjuk. Az egyes dokumentumokban érintett jelentősebb problémakörökre vonatkozó fontosabb országos és helyi kiadványokra azonban a jegyzetekben utalás történik.

Végezetül megköszönjük *dr. Devich Andornak*, a JATE Rektori Hivatala munkatársának a 10. sz. dokumentum, *dr. Novák Ákosnak*, a JATE Központi Könyvtára Osztályvezetőjének a 13. sz. dokumentum szövegének rendelkezésünkre bocsátását. Külön köszönetet mondunk *S. dr. Vincze Editnek*, a Párttörténeti Intézet tudományos főmunkatársának, a kiadvány lektorának értékes segítségéért, tanácsaiért.

G. E.

RÖVIDÍTÉSEK

Acta Hist. Tom. = Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica. Tomus

A magyarországi könyvkötőmunkások... = BUCHINGER MANÓ: A magyarországi könyvkötőmunkások szervezkedésének története. Kiadó: Bíró Dezső. Világosság-könyvnyomda rt., Budapest 1927.

Cégb. ir. = A szegedi törvényszék cégbíróságának iratai. Cégekmanytár

1. = lap

Magyarorsz. könyvnyomd. statiszt. = Magyarországi könyvnyomdászstatisztika. Felvétel az 1894. év október, november és december hónapjaiban. Kiadja a „Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egylete”, Budapest 1895.

MMTVD II. = A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. II. köt. 1890—1900. Összeállította ERÉNYI TIBOR és S. VINCZE EDIT. Szikra Könyvkiadó, Budapest 1954.

Népszáml. statiszt. 1900. IV. = A magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása. Negyedik rész. A népesség foglalkozása részletesen. Szerkeszti és kiadja a Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest 1905.

Polgm. eln. ir. = Szeged polgármesterének elnöki iratai

SZL = Csongrád megye 1. sz. levéltára, Szeged

Tan. ir. = Szeged város tanácsának iratai

1890. április 8.

A SZEGEDI NAPLÓ TUDÓSÍTÁSA
A NŐI SZABÓMUNKÁSOK SEGÉLYEGYLET ALAPÍTÁSI TÖREKVÉSÉRŐL
ÉS HELYZETÜK MEGJAVÍTÁSÁRA IRÁNYULÓ MOZGALMUKRÓL

A szegedi női szabók munkásai sztrájkolni készülnek. A sztrájkot munkaadóikkal szemben való jelen viszonyuk, illetve mostani helyzetük miatti aligha jogos elégedetlenségük fogja előidézni. Ugyanis e munkások *jelenleg darabszámra dolgoznak*, eszerint lesznek fizetve. Hogy így hetenként 15—16 forintot megkereshessenek, mondja nekünk egyik közülük, *naponként legalább tizenöt órát kellene dolgozniok*. Az ily igen fárasztó munka pedig sehogyse felel meg a jövedelemnek, melynek maximuma 16 Ft hetenként. A munkások tehát úgy akarnak helyzetükön változtatni, hogy ezentúl *napszámban fognak dolgozni*, mégpedig *tíz órát naponként*. A napszám természetesen a munkás képességétől függne, de átlag, már a javabeli munkásoknál, *két forint, két forint ötven krajcár volna naponként*.

A munkások egy része már holnap¹ fölmond munkaadójának, s mivel a fölmondási idő 14 nap, a sztrájk f. hó huszonnegyedikén fog megtörténni.²

A munkások már írtak Bécsbe, Budapestre és Nagyváradra, az ottani munkásokhoz, hogy a szegedi munkássztrájk esetén ne fogadjanak el semminemű meghívást, ajánlatot, ne jöjjenek Szegedre, hogy így követeléseiket munkaadóikkal szemben fönntarthassák.

A nőszabó munkások közt igen nagy az összetartás. Már legközelebb külön *segélyegyletet fognak* alapítani, azon incidensből, hogy egyik társuk, ki hónapokon át betegen feküdt, mivel semmilyen egyletnek nem volt tagja, ha könyörödományokat nem kap, nyomorogni lett volna kénytelen. E társuk temetkezési költségeit nagyrészt ők viselték.³

Az egylet megalapítása miatt folytatott megbeszéléseikkel kapcsolatosan tették vita tárgyává a sztrájkot is, mely immár *ténnyé alakult*. Mint értesülünk, holnap egyik legnagyobb szegedi cégnek *tizenkét munkása fog fölmondani*. S őket követi a többi is.⁴

Vajon milyen eredménye lesz a sztrájknak, előre meg nem állapítható. Egyes

¹ Április 8-án. — Az 1900. évi, visszatekintő népszámlálási statisztika szerint a szegedi szabóiparban 1890-ben 173 önálló mester dolgozott. Ezek összesen 412 munkást alkalmaztak. (Népszáml. statiszt. 1900. IV. 546—547. l.)

² Valójában a mozgalom április elején már folyt. Ez a Népszava híradásából derül ki, amelyet a Szegedi Napló április 6-i száma ismertet. A sztrájk abba a nagy mozgalomsorozatba tartozott, amely 1890. tavaszán a fővárosban és a jelentősebb vidéki centrumokban kibontakozott. Azért is figyelmet érdemlő, mert a szabómunkások szervezeti törekvésével volt szoros kapcsolatban, és megelőzte a budapesti női szabósegédek mozgalmát. (Az 1890. tavaszi sztrájkokra: MMTVD II. 11—14. l.) — A szövegben olvasható *huszonnegyedikén* szó elírás; helyesen *huszonegyedikén*.

³ A szegedi szabómunkások szocialista szakegylete 1892. őszén alakult meg. Lásd e kiadvány 8. sz. dokumentumát.

⁴ A Kiss Dávid és társa cég 12 munkása a darabszámú munka helyett napi 10 órás munkaidőt és a munkások kvalifikációjának megfelelően 2—2,50 Ft napibért kért. A cég azonban egyelőre elzárkózott e kívánások teljesítésétől. (Szegedi Napló, 1890. április 10. Újdonságok. Munkássztrájk Szegeden.)

nőszabók úgy vélik, hogy a sztrájkoló munkások legfőljebb egy hét alatt meg fogják sokallni a nem jövedelmező szünetelést, mert nem lévén munkájuk, nem lesz mit enniök.

Mint értesülünk, a nőszabók, kik között sok a *külföldi*, s különösen *bécsi*, állandó tanácskozásokat folytatnak egy Báró Jósika utcai vendéglőben. Ma is nagy számmal jelentek meg ott a nőszabók, és a döntő gyűlést *április 18-ára* tűzték ki.

Magától érthető, hogy a sztrájk eszméje a külföldiektől ered, akikre magyar földön oly könnyen hallgattak mindig. Pedig a nőszabók jórészének, mint illetékes helyekről felvilágosítanak, *nincs okuk* elégedetlenségre.

Megneveztek előttünk egy nagy ruhatermet, ahol a munkások máris *2 Ft 50 kr. napibért* kapnak *tíz órai* munkáért, tehát a maximumát annak, amit követelni készülnek.⁵

Az egész dolog tehát egyszerűen *forszírozottnak* látszik, mert az csakugyan nem lehet, hogy *minden* nőszabó megkeresse hetenként a maga 15 Ft-ját.

Egyébiránt a nőszabók sztrájkjára irányuló mozgalomnak most van a *szezonja*, hűsvét és pünkösöd közt, amikor a legsürgősebb szükség van rájuk.

Szegedi Napló, 1890. április 8. Újdonságok. Munkássztrájk Szegeden.

2

1890. április 21.

ÚJSÁGHÍR A NŐI SZABÓMUNKÁS MOZGALOM BEFEJEZÉSÉRŐL

Tegnap telt le a Kiss D. és társa cég nőszabó munkásainak 14 napi fölmondási idejük. A munkások tegnap estig mindannyian rendesen dolgoztak, persze darabszámra. Végleges megállapodás azonban tegnap estig nem történt köztük és a cég közt. A cég főnöke, mint egyébkor, tegnap is átvette 6 órakor a munkakönyveket, hogy a heti fizetés az elvégzett munkák szerint eszközöltessék. Este hét órakor egybehívatta a munkásokat, tudatta velük, hogy a cég mint mindig, úgy ezúttal is hajlandó a munkásokon segíteni, miért is precizírozzák újból kívánságukat. A cég, ha továbbra is darabszámra dolgoznának a munkások, *a fizetést emelni akarja*. A munkások e kedvező kijelentés dacára ragaszkodtak a napszámban való dologhoz. A főnök erre felszólította őket, hogy ma reggel 9 órakor tudassák újból határozott kívánságaikat. S mivel a nőszabó munkások, számra 12-en, ezúttal is a napszám mellett voltak: a Kiss D. és társa cég *a napszámban való dolgozásba beleegyezett*, teljesen a munkások kívánsága szerint, ti. napi 2 Ft 50 krajcárnyi bér mellett. Sőt azt is hozzátette, hogy a szorgalmas dolgozás esetén a kevesebb napibérrel bíró munkások fizetését javítani fogja. Így tehát a napibér 2 Ft—2 Ft 50 kr., a munkaidő pedig 10 óra; reggel 7 órától 12-ig, délután fél 2-től 7-ig.

A nevezett cég méltányossága folytán tehát a nőszabó munkások sztrájkja Szegeden teljesen megszűnt.

A mozgalomnak vége, s e fölötti örömlükben a munkások holnap este a Somogyi-féle bormérésben fognak összegyűlni kedélyes torra.

Szegedi Napló, 1890. április 21. Újdonságok. A munkássztrájk vége.

⁵ A hír Engel Jakab szabóságára vonatkozott.

1890. május 16.

**A TYPOGRAPHIA KÖZLI A SZEGEDI NYOMDAI MUNKÁSOK
MÁJUS ELSEJEI MEGMOZDULÁSÁRÓL TUDÓSÍTÓ LEVELET**

Szeged, május 5. A szegedi nyomdászok is megünnepezték május elsejét.⁶ Elsősorban a hírlapszedők gyűléseztek, s egyhangúlag elhatározták, hogy május elsejének megünneplését és a vasárnapi szünetet, illetőleg a hétfői lapok megszüntetését kérelmezik.⁷ Kérelmük csak részben lett nyertes, mivel a hétfői lapok megszüntetését csak abban az esetben fogják a főnökök, illetőleg kiadótulajdonosok fogadtatni, ha majd a fővárosban is megszüntetik a hétfői lapokat. — A többi szaktársak sem akartak hátrább maradni a hírlapszedőknél, és április 27-ére rendkívüli értekezletet hívtak egybe, melyen oly nagy számmal jelentek meg, hogy egyleti életünkben ily érdeklődés még soha sem tapasztaltatott. Itt is elhatároztattak, hogy május elseje megünnepeztessék; s aki ezen a napon kénytelen dolgozni, fizetéséhez mért napidíjának felerészével az árszabálybizottság pénztárához kell, hogy járuljon.⁸ — Egy háromtagú bizottság is választatott, hogy ez ügyben a főnököknél eljárjon. Az eredmény nem valami fényes: Bába Sándor megengedte a május elsején való ünneplést, de a fizetésnél a különórát lehúzta; Engel Adolf abban az esetben engedte meg, ha a november és december hónapban levő két kisebb ünnepen de. 3—3 órát díjmentesen dolgoznak; az Endrényi testvérek kereken megtagadták; Várnay Lipót pedig minden szó nélkül megengedte, és semmi utókövetkezménye sem volt. A résztvevők száma így is csak 25 volt.⁹ Május 1-én díszgyűlés tartatott, melyen Tomcsányi Elek elnökölt, s röviden vázolta május elsejének megünneplését; ezután a délutáni program megállapítása került a sorra, midőn Popovics Bazil bejelentette, hogy a délután tartandó tekedobáshoz egy sonkát ajándékoz, azzal a kikötéssel, hogy annak tiszta jövedelme az árszabálybizottság pénztárának adassék. Ezzel a gyűlés véget ért. — Délután 1/2 3 órakor kettős rendben vonultak a „Szőlőfürt”¹⁰ díszes kert-helyiségébe, hol azonnal megkezdődött a tekészés, mely 5 Ft-ot jövedelmezett az árszabálybizottság pénztárának. — Este aztán megeredtek a pohárköszöntők is; először Jászai Gyula emelt poharat a szegedi kollégákra, amiért a mai napon oly szép összetartást tanúsítottak; másodszor Tomcsányi E. szólott, s május 1-ének nagy

⁶ Az 1878. évi, I. magyar nyomdászkongresszus határozata értelmében 1882-ben megalakult szegedi nyomdászkerület 1888-ban csatlakozott a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egyletéhez. A szegedi nyomdászegylet ettől kezdve az országos szervezet helyi csoportja. — Minderre részletesebben lásd GAÁL ENDRE: A szegedi ipari munkásság 1905 előtti szocialista szakmai szervezkedésének néhány kérdése. (Acta Hist. Tom. XIX. 6—7. l.) — Adataink szerint Szegeden csak a nyomdászok ünnepelték meg az első, az 1890. évi május elsejét.

⁷ A fővárosi szervezett hírlapszedők már 1880-ban mozgalmat indítottak a vasárnapi munkaszünet biztosításáért; ennek érdekében kívánták, hogy hétfőn reggel ne jelenjenek meg újságok. A mozgalom eredménytelen maradt. Az 1880-as évek végén a kérdés ismét napirendre került, ekkor már a jelentősebb vidéki csoportok is követelték a hétfő reggeli lapok megszüntetését. (NOVITZKY N. LÁSZLÓ: Egyesült erővel. A magyar könyvnyomdászok ötvenévi szakszervezeti tevékenységének története. Ötvenévi fennállása alkalmából kiadja a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Segélyegyesülete. Budapest é. n. 208. és köv. l.)

⁸ Az 1889. augusztus 18—20-án tartott V. magyar nyomdászkongresszus határozatot hozott a vidéki nyomdáknak kivívandó árszabályról (kollektív szerződésről), az országos nyomdászegylet önképzőosztálya pedig 1889 őszén megkezdte az árszabálpénztár, vagyis sztrájkalap létesítésére irányuló gyűjtést. (NOVITZKY N. LÁSZLÓ: Egyesült erővel. Id. mű. 278—279. l.)

⁹ 1890-ben Szegeden 60 férfi és 4 nőmunkása volt a nyomdaiparnak. (Népszáml. statiszt. 1900. IV. 548. l.)

¹⁰ A „Szőlőfürt” ismert belvárosi vendéglő volt az ún. Fekete-házban.

horderejét ecsetelte. Utána — zajos éljenzéstől kísérve — Zeisler Mór mondott egy szép beszédet, különösen kiemelve a nyolcórás munkaidő előnyeit. Végül Ruzicska Gyula szólott: a mai mozgalomnak — úgymond — semmi körülmények között nem barátja, de azért, ha majd a tett mezején találkozunk a szaktársak, mindig azt fogja mondani, hogy összetartás, mert csak így vívhatjuk ki önállóságunkat, csak így javíthatjuk anyagi helyzetünket. Még késő éjjelig voltak együtt a szaktársak, boldogabb jövőt kívánva egymásnak.

r. l.¹¹

Typographia, 1890. május 16. Levelezés. Szeged...

4

1891. november 1.

A CIPÉSZ CÍMŰ SZAKLAP KÖZLI
A CIPÉSZ- ÉS CSIZMADIASEGÉDEK SZAKEGYLETÉNEK
MEGALAKÍTÁSÁRÓL SZÓLÓ SZEGEDI BESZÁMOLÓ¹²

Október 18-án tartották az itteni cipészek és csizmadiák első nyilvános gyűlésüket, melynek célját egy szakegyesület alakítása képezte. A gyűlésen a szaktársak nagy számmal jelentek meg, s miután *Örvény* szaktárs a gyűlést megnyitotta, elnöknek *Halász János* és jegyzőnek *Kovács Pál* választottak meg. A hatóság részéről Gaál Endre jelent meg.

A napirend 1. pontjánál *Örvény* és *Takács* szaktársak szólaltak fel, s ismertették a szakmánk terén uralkodó rossz viszonyokat, melyeket csak erélyes szervezkedéssel javíthatunk meg.¹³ Ismertették továbbá a szakegyesület céljait; az önképzést, munkanélküli- és utassegélyezést, jogvédelmet, munkaközvetítést stb., mire elnök kérdésére a gyűlés viharos éljenzés közben elhatározta, hogy *megalakítja a szegedi cipészek és csizmadiák szakegyesületét*.

Együttal az alapszabályok kidolgozására bizottságot választottak, melynek tagjai a következők: elnökök: *Örvény* és *Takács*, jegyzők: *Halász* és *Kovács Pál*, pénztárnok: *Karancs*, továbbá *Foldon*, *Faith*, *Kiss*, *Kovács János*, *Keszthely* és *Szokoló*.¹⁴

Ez után elhatározottak, hogy a gyűlés helyisége az egyesület ideiglenes helyiségül tekintetik, s itt összejövetelek tartatnak, továbbá párt és szaklapokat bocsátanak

¹¹ A tudósító nevét nem tudtuk kideríteni.

¹² 1890-ben Szegeden 196 csizmadi- és 88 cipézmester, 115 csizmadi- és 157 cipészsegéd; 87 csizmadi-, illetve 50 cipésztanonc volt. (Szegedi Napló, 1890. augusztus 11. A szegedi bőriparosok statisztikája.)

¹³ A szegedi cipézmunkások ekkori helyzetéről rövid tudósítás jelent meg a szaklap 1891. szeptember 1-i számának Szemle rovatában Szeged címmel. Eszerint az aljkészítő munkásoknál „a munkaidőnek se hossza, se vége”. A munkáltatók a cipésziparban is alkalmazzák a bérlevonást: egy-egy pár cipő elkészítése után járó bérből 5—10, sőt 20 krajcárt is levonnak. A helyi cipész- és csizmadiamunkások kereseti viszonyairól az 1892. évből ismerünk részletes adatokat. Lásd e kiadvány 6. sz. dokumentumát.

¹⁴ Az 1875. május 2-i, egyletekre vonatkozó belügyminiszteri rendelet (amely a századforduló idejéig volt érvényben), országos egyletek alakítását nem engedélyezte. Vö. ERÉNYI TIBOR: A magyarországi szakszervezeti mozgalom kezdetei 1867—1904. Táncsics Könyvkiadó, Budapest 1962. 57. l. — A helyi egyletek létesítésének menete általában az volt, hogy az egyesület létrehozni kívánók alakuló gyűlést tartottak, amely elfogadta az egyesület alapszabályát, vagy bizottságot küldött ki annak kidolgozására. Utóbbi esetben az alapszabály elfogadására újabb gyűlést kellett összehívni. Az alapszabályt elfogadó gyűlés jegyzőkönyvét és az alapszabályt (három példányban) a helyi közigazgatási

a tagok rendelkezésére. A jelenlevők között azonnal ki is osztottunk nagy számban „A Cipész” szaklapot, s remélhetőleg nagyon sokan fognak ennek előfizetői közé sorakozni. Tomboló lelkesedést keltett a budapesti szaktársaktól érkezett üdvözlő távirat, amelynek felolvasását szünni nem akaró zajos éljenzés követte.¹⁵

A gyűlés lelkes lefolyása mély benyomást keltett a jelenlevőkre, s remélünk lehet, hogy eszménk jó talajra talált, ezzel szervezkedésünk terén az első lépés megtétetvén, buzgón, fokozott lelkesedéssel haladunk tovább!

Éljen a magyarországi cipészek és csizmadiák szolidaritása!

Szaktársi üdvözlettel!¹⁶

A Cipész, 1891. november 1. Gyűlési tudósítások. Szeged.

5

1892. május 15.

**A CIPÉSZ CÍMŰ SZAKLAP KÖZLI
A SZERVEZETT CIPÉSZ- ÉS CSIZMADIAMUNKÁSOK
MÁJUS ELSEJEI MEGMOZDULÁSÁRÓL SZÓLÓ SZEGEDI TUDÓSÍTÁST**

Április 24-én gyűlést tartottak az itteni szaktársak, amelyen a szakegyesület megalakították s annak alapszabályait megállapították.¹⁷ Ezek illetékes helyen már be lettek nyújtva. Ugyane gyűlésen lett ismertette az országos kongresszus lefolyása,¹⁸ végül pedig elhatároztuk, hogy május 1-én a *Kállay-ligetbe* vonulunk ki és ott tartjuk meg ünnepélyünket.

hatósághoz kellett betérjeszteni, amely az utóbbit — véleménynyel ellátva — továbbította a belügy-minisztériumba. Ha ott az alapszabályt az engedélyező záradékkal ellátták és a helyi hatóságnak megküldötték, az egylet megkezdhetette működését. (Az alapszabály egy példánya a minisztériumban, másik példánya a helyi hatóságnál maradt, a harmadikat az egylet vezetőinek adták ki.) Az 1875-ös egyleti rendelet és az 1884. évi XVII. tc. alapján számos megkötést kívántak a munkásegyletek alapszabálya esetében: pl. benne kellett lenni, hogy politikával nem foglalkoznak, sztrájkolókat nem segítyeznek, rendes tagokként csak helybeli vagy környékbeli munkások vehetők fel, rögzíteni kellett a hatóság ellenőrzési jogát stb. Az engedélyezés menete sok lehetőséget adott a munkásegyletek működésének megakadályozására, illetve tevékenységük megkezdésének késleltetésére. A belügyminisztérium visszautasította az alapszabályt, ha nem tartalmazta a felsorolt követelményeket és új alapszabály kidolgozására szólította fel a helyi hatóságok útján a kérelmezőket. Gyakran a tagdíjak hovaforrásának fokozottabb ellenőrzése, „az egyleti tagok anyagi érdekei védelmének” címén kívánt újabb pontokat, de az is előfordult, hogy az egyletalapítókat „nem megbízható egyéneknek” találta és ezért nem látta el záradékkal az alapszabályt. — A munkásegyleti alapszabályok viszonttag-ságos sorsáról az 1870—1880-as években értékes anyagokat közöl DR. MIRNICS JÓZSEF (szerk.): Dokumentumok a munkás és szocialista mozgalom történetéhez a Vajdaságban 1868—1890. Szremszki Karlovci, 1968. 255—256., 323—325., 490—492., 502—504., 520—521. stb. I. Az 1890-es évek hasonló gyakorlatára lásd pl. MMTVD II. 115—116., 145—147. stb. I.

A szegedi cipész- és csizmadiasegédék szakegyeletének alapszabályát 1892 májusában hagyták jóvá, amit a május 30-i tanácsülés tudomásul vett. (SzL Tan. ir. 1891—14855 I. sz.)

¹⁵ A szakegyelet helyisége 1891-től 1895 közepéig a Budai (ma Kossuth Lajos) sugárút 5. sz. alatti Zombori-vendéglő volt. (A szakegyelet későbbi helyiségeiről és a szakegyesületek vendéglői helyiségeiről: GAÁL ENDRE: A szegedi ipari munkásság 1905 előtti szocialista szakmai szervezkedésének néhány kérdése. Id. mű 12. l.)

¹⁶ A tudósító nevét nem sikerült megállapítanunk.

¹⁷ A szakegyeletet még 1891. október 18-án megalakították. E gyűlés bizottságot küldött ki az alapszabályok kidolgozására. (Lásd e kiadvány 4. sz. dokumentumát.)

¹⁸ Az április 17—18-án tartott országos cipészkongresszusról a szaklap 1892. május 1-i száma tudósít Az országos kongresszus címmel. E szerint Szegedet Takács János és Ihász Mihály képviselte.

Május 1-én reggel 7 órakor már nagy számban voltunk együtt a megnevezett helyen, és az esőzés dacára együtt maradtunk este 9 óráig. Több szaktársunk emelkedett hangulatú beszédben ismertette a munkásünnep magasztos hivatását, közben eldaloltuk többször, de mindig nagy lelkesedést keltve a „Munkás-Marseillaiset”, többen szavaltak stb. Így folyt le a mi ünnepünk a legnagyobb rendben, az igaz, hogy a rendőrség nem háborgatott bennünket.

SZEGEDI ¹⁹

A Cipész, 1892. május 15. Szemle. Szeged.

6

1892. július 15.

A SZAKLAP TUDÓSÍTÁSA
A SZEGEDI CIPÉSZ- ÉS CSIZMADIAMUNKÁSOK SZAKEGYLETE
RENDSZERES MŰKÖDÉSÉNEK MEGKEZDÉSÉRŐL
ÉS A HELYI MUNKAVISZONYOKRÓL

Végre sikerült a szakegyesület alapszabályait helybenhagyási záradékkal kezünk-höz kapni, és így a szakegyesület alapszabályai szerint megalakult.

Tiszviselőknak megválasztottak: Örvény István I. elnök, Takács J. II. elnök, Zimányi B. pénztárnok, Kovács Pál jegyző, Ihász Mihály és Kiss Géza ellenőrök. (Kérjük a választmány teljes névsorát. A szerk.)²⁰ Az egyletnek van már eddig 50 rendes tagja és több pártoló tagja, és folyton növekszik az érdeklődés nemcsak a cipészeknél, de minden más szakma munkásainál is.

Minden héten kétszer tartunk összejövetelt az egyleti helyiségben. A beíratás 30 kr., a havi járulék 20 kr. A munkaközvetítést augusztus hó 11-én kezdjük meg, mindkét fél részére díjmentesen, de a vidéki munkaadó tartozik 30 kr. közvetítési díjat fizetni.

A szegedi cipész- és csizmadiasegédeknek nagy szükségük van a szakegyletre, mert a munkaviszonyok szakmánk terén oly rosszak, hogy a legvégsőig kizsákmányolnak bennünket, kivált a felsőrészkészítésnél valamint a cipőaljmunkánál, amiért fizetnek ugyanis egy tucat lasztin szívbevágott felsőrésért 1 Ft 50 kr-t, egy tucat regattáért 90 kr-t, oldalcúgos regattáért 1 Ft 20 kr-t, spanglis cipőkért, a bélést burkolva 1 Ft 20 kr-t. De megjegyzendő, hogy a ragasztók csak kidarabítják²¹ a munkát, nekik kell a minta után kivágni. A többi munkásoknak fizetnek egy pár férficipőért szegezve 1 Ft-tól 2 Ft-ig, rámásvarrottért 1 Ft 20 kr-tól 2 Ft-ig, női cipőért szegezve 50 kr-tól 90 kr-ig.²² A csizmadiasegédnek hetibére 80 kr-tól 2 Ft-ig váltakozik, megjegyzendő, hogy 2 Ft hetibérrel nagyon kevés segéd van Szegeden.

Mindketten felszólaltak már az első napirendi pont vitájában. („Jelentés a cipész- és csizmadiamunkások és kisiparosok helyzetéről és a szakmozgalom állásáról.”) Üdvözölték a kongresszust, helyi adatokat ismertettek, de a tudósítás ezeket nem közli.

¹⁹ A tudósító valódi nevét nem sikerült megállapítanunk.

²⁰ A szaklap szerkesztője 1892. február 1-től *Ihász Sándor* volt. A szegedi csoport első választmányának névsorát a szaklap nem közölte. A névsor más forrásból sem áll rendelkezésünkre.

²¹ Eredetiben így.

²² A munkás a férfi raktári szeges cipőből 6—8, a női raktári szeges cipőből 7—8 párt tudott hetente elkészíteni, heti keresete tehát 3,50—16 Ft között mozgott. (Attól függően, hogy férfi vagy női cipőt készített és hány párt tudott megcsinálni.) A cipésziparban évente kétszer kb. 1—1 hónapig tartó holt időny volt. Ennek figyelembe vételével a szegedi cipésmunkás évi keresetét mintegy 140—

Szaktársak! Törekvéseinket siker koronázta eddig, szakegyesületünk megalakult, helyzetünk tarthatatlan, iratkozzatok be, egyesüljetek, tartsatok össze, csak egyesült erővel érjük el célunkat, célunk művelődés, segélyezés munkanélküliség és utazásunk esetén.

A szegedi cipész- és csizmadiaszegédek folyó hó 17-én, vasárnap este dal, szavakat és esetleg táncsal egybekötve társasvacsorát rendeznek. Szavalatot tartanak: Kiss Géza szaktárs „A 19. századról”, Ihász Mihály szaktárs „Ha férfi vagy légy férfi.”²³

Ez alkalomra meghívtuk a hmvásárhelyi szaktársakat és ottani más szakmabeli elvtársakat.

Szaktársi üdvözléssel

EGY SZEGEDI ²⁴

A Cipész, 1892. július 15. Szemle. Szeged.

7

1892. október 2.

AZ ALFÖLDI IPARLAP CIKKE A SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRTRÓL ÉS A NEMZETI DEMOKRATA MUNKÁSPÁRTRÓL, VALAMINT A SZEGEDI IPARTESTÜLET SZOCIALISTA-ELLENES HATÁROZATÁRÓL

A magyar munkásmozgalmak megfigyelői az újabb időben észrevehették, hogy a két magyar szociális munkáspárt elkeseredett harcot vív egymással.

Az egyik az *ún. nemzeti demokrata*, a másik pedig az *internacionális munkáspárt*.²⁵ Az előbbi egy nem régen szervezkedett egyesületben toborozta össze nem nagyszámú híveit, az utóbbi pedig külföldi és régi összeköttetései, meg tagjainak nagy száma és vagyona révén a munkások előtt is bizonyos tekintélynek örvend.

A Nemzeti Demokrata Munkáspárt hazafiasnak vallja magát, s szocialisztikus céljait békés munkálkodással, a törvény egyenes útján s mindenkor a hazán belüli erők támogatásával óhajtja elérni.

Az internacionális szocialisták államhatárokat, nemzetségeket nem ismernek, a hazafiságot alá helyezik céljaiknak.

A harc a két párt között már akkor vált élessé, mikor a májusi tüntetések ké-

640 Ft közötti összegre tehetjük. Ugyanekkor az egy szoba — konyhás lakás évi bére Szegeden 70—80 Ft körül mozgott, a lakbér kifizetése után fennmaradó összeg az átlagos keresetű cipézmunkás és családja számára csak nagyon szűkös megélhetést biztosított. (Sajnos nincs helyünk a béreknek a közszükségleti cikkek áraival történő összevetésére.) A munkások helyzetét súlyosbította a goromba bánásmód és az ún. sitzmunka, amely ekkor már Szegeden is terjedt. Erről lásd e kiadvány 9. sz. dokumentumát.

²³ Mindkét vers *Petőfi Sándor* költeménye. Az elsőnek a címe helyesen: A XIX. század költői.

²⁴ A tudósító nevét nem sikerült megállapítanunk.

²⁵ A Nemzeti Demokrata Munkáspárt 1890. novemberében alakult. A szocialista munkásmozgalom fejlődésére káros tevékenységéről részletes adatfeltárás alapján ír S. VINCZE EDIT: A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1890—1896. Id. mű 51—57. l. — A Nemzeti Demokrata Munkáspárt érdekében Szegeden az Alföldi Iparlap mellett a Szegedi Napló is agitált. — Az „internacionális munkáspárt” a Magyarországi Szociáldemokrata Pártot jelenti, amelyet az 1890-es években — internacionalizmusára utalva — gyakran nemzetközi pártnak hívtak. Többek között nemzetközisége is megkülönböztette más, magukat munkáspártnak valló alakulatoktól.

szültek. A Nemzeti Demokrata Munkáspárt óva intette tagjait a zajos demonstrációktól. Ez a másik párton zajos ellentmondást szült.

Később a segélypénztárak ügye idézett elő köztük konfliktust.²⁶ Az internacionális szocialisták segélypénztárának alapszabályait — úgy látszik — a miniszter nem szándékozik megerősíteni, legalább a vidéki fiókjaiét nem, s ezáltal a vidéki szervezkedést s összeköttetéseket elvágni szándékozik a központból, ami magában véve igen helyes.

Majd következtek a budapesti szakkongresszusok, melyek a vidéki munkásokat — iparossegédeket — önálló szervezkedésre hívták föl,²⁷ meghagyván minden alakuló szakegyletnek egy-egy agitációs bizottság alakítását, amelynek célját könnyen sejtethetjük.

Ennek ellensúlyozására a nemzeti demokraták egy országos iparos ifjúsági egylet alakítását határozták el.²⁸ Majd meg az országgyűléshez kérvényt intéztek az összes magyar honpolgárookra kérvén a szavazati jog kiterjesztését.

Ennyi sok zűrzavarban természetesen az úgynevezett bujtogató elemek bő halászatot rendezhetnek. S ezt annyival is inkább tehetik, mivel az ún. iparos ifjúsági egyletek — legyenek azok akár felekezeti, akár nem felekezeti jellegűek — teljesen tehetetlenek és szervezetlenek. Mert a kétévenkénti vándorgyűlésen kívül alig tudnak számbavehető eredményt fölmutatni. Ez alkalmakkor is mindig több a füst, mint a golyó.

Eme munkásmozgalmakba lassanként a legjobb elemek, az iparossegédek is belesodortattak, s így a tűz, mely meglehetősen gyorsan terjedt, egészen a kisiparos műhelyéig ért el, sőt néhol már lobbót is vetett.

Így történt ez pl. Nagyváradon is, ahol azután az ipartestület derék elnöke és titkára kezükbe vették az ügyet, s előljárásság elé vitték a veszedelmet, kikérvén az

²⁶ Az 1891. évi XIV. tc. az ipari és gyári alkalmazottak betegség esetén való segélyezésével foglalkozott. Az Általános Munkás Betegsegélyező és Rokkantsági Pénztárt — amely a szocialista nézetek terjedését is segítette — a hatóságnak rendelte alá. A törvénycikk részletes elemzését és értékelését lásd: S. VINCZE EDIT: A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1890—1896. Id. mű 101—104. l., továbbá ERÉNYI TIBOR: A magyarországi szakszervezeti mozgalom kezdetei. Id. mű 143—144. l.

²⁷ 1892-ben a cipész-, az asztalos- és a szabómunkások tartottak országos kongresszust.

²⁸ 1877. február 13-án a belügyminisztérium jóváhagyta a Szegedi Iparos Ifjak Képző és Segélyező Egylete alapszabályát. A szervezet *Ivánkovits János* plébános, *Rainer Ferenc* asztalos-iparos és *Gelléri Mór* közgazdasági szakíró, a kis- és középiparosok érdekei öntudatos képviselőjének vezetése alatt kezdte meg működését. Az egylet a mesterek, a segédek és a tanoncok érdekeinek azonosságát hirdette, a vallásos érzelmek fejlesztésével a munkásokat sorsukba belenyugvó embereké igyekezett nevelni. 1877-ben a hasonló egyletek Veszprémben megtartották első országos vándorgyűlésüket, ahol előtérben állt a szocialista nézetek elleni harc. Az a kezdeményezés, hogy ezek az egyletek szoros kapcsolatot tartsanak és tevékenységük azonos irányú legyen, a szegedi egyletből indult ki, amely a veszprémi gyűlés után „vezéregyletté” vált. A kétévenkénti országos kongresszusok és az Alföldi Iparlap segítségével az összefogás sikeres volt ugyan, de az eredeti célból — mint a cikk utalásából is kitűnik — nem túl sokat értek el. (Az itt vázlatosan előadottakra lásd: GELLÉRI MÓR: Szociális napikérdések. Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest 1903. 402-405. l. A veszprémi gyűlés összehívásának előzményeiről, követeléseiről és a szocialista-ellenességről: Alföldi Iparlap, 1877. április 15. Segédeink érdekei. A rendszeresen megtartott vándorgyűlésekről ugyancsak az Alföldi Iparlap megfelelő számaiban olvashatunk részletesen.) Az 1891. évi XIV. tc. megszüntette a munkásegyletek segélyező tevékenységét, a szegedi egylet az 1891. augusztus 9-én tartott közgyűlésén a módosított alapszabály szerint „A Szegedi Iparos Ifjak Közművelődési Egyletévé” alakult. (A közgyűlés jegyzőkönyve: SZL Tan. ir. 1892—2891. 1.sz.) Célja továbbra is az, hogy elvonja a munkásokat „azon hazafiatlan és üdvtelen törekvésektől, melyek még a társadalmi rend fölforgatásának árán is rohannak az idegenből becsempészett... jelszavak után”. (Alföldi Iparlap, 1891. június 7. Az iparos ifjak új önképző egylete.) Az egyletről lásd még e kiadvány 12. sz. dokumentumát is.

iparosmesterek tanácsát, hogy mitévők legyenek a kisiparosok a fényezető veszedelemmel szemben. Mert a szocialista bujtogatók most már nemcsak a tőke, de a sokkal szerényebb műhely ellen is fordultak.

A nagyváradai iparosmesterek azt a talpraesett határozatot hozták, hogy megkeresik az ország összes testület iparosait,²⁹ miszerint szocialista segédeknek munkát ne adjanak, vagy ha adtak volna, azt bocsássák el.³⁰ Kétségkívül az egyik legradikálisabb, de mint a tények bizonyítják, egyik leghathatósabb gyógyszer.

A nagyváradai körlevél szétment a szélrózsa minden irányában, s a legtöbb ipartestület — köztük a *szegedi* is — akceptálta a jeles kúrárt. Kimondták ugyanis, hogy a szocialista bujtogatókat állandóan figyelemmel kísérik s nekik munkát nem adnak.

Lett erre nagy riadalom a budapesti szocialista körökben. Érezték, hogy Nagyváradon elevenükre tapintottak, tehát Budapestre nagy tiltakozó gyűlést hívtak össze, melyen mintegy négyszáz szocialista jelent meg, s azt határozták, hogy „legmélyebb megvetésüknek” adnak kifejezést, amiért megvonják tőlük a kenyeret azok, akik ellen ők bujtogatasra keltek.³¹

No, no! Hisz azok a derék munkások — akiknek fejeik még nincsenek teljesen elcsavarva — ha iparosmesterek lesznek, azt hisszük, hogy akkor ők is másként gondolkodznak.

Mi pedig nyugodjunk meg, mert a tények azt bizonyítják, hogy Nagyváradon fején találták a szegyet...³²

Alföldi Iparlap, 1892. október 2. Hazai szocialisták.

8

1892. október 19.

A SZEGEDI SZABÓ KISIPAROSOK ÉS MUNKÁSOK SZAKEGYLETÉNEK ALAPSZABÁLYA³³

Az egylet címe, hatásköre és székhelye

1. § Az egylet címe: „A szegedi szabó kisiparosok és munkások szakegylete.”
Az egylet székhelye Szeged.

²⁹ Eredetiben így.

³⁰ A nagyváradai ipartestület 1892. augusztus 18-i ülésének határozata alapján az ipartestület elnöke és jegyzője körlevelet küldtek a társtestületekhez. Ebben felhívják az ország összes ipartestületeit, hogy kísérjék figyelemmel a szakegyleteket alapító „izgatókat”, hassanak oda, hogy városukból ezeket a rendőrség eltávolítsa és közgyűlésük mondja ki, hogy „a szocializmus terjesztői és hívei testülete tagjainál alkalmazást nem nyerhetnek...” A körlevél teljes szövegét közli: Népszava, 1892. szeptember 9. A nagyváradai cirkusz.

³¹ Az említett nagygyűlést 1892. szeptember 25-én a fővárosi cipészsegédek tartották. A gyűlésen *Vankó Károly* az élelmiszerek drágulása, *Poór Árpád* a nagyváradai ipartestület által kibocsátott körlevél c. napirendi pontot ismertette. A körlevél felolvasását többször félbeszakította a munkások „gyalázat”, „pimaszság” felkiáltása. A gyűlés rosszalását fejezte ki a körlevél szerkesztői ellen. Végül megválasztotta a cipészek küldötteit a soron következő pártkongresszusra. A gyűlés lefolyását részletesen ismerteti: Népszava, 1892. szeptember 30. Gyűlési tudósítások.

³² A cikk ez után az előző jegyzetben leírt fővárosi gyűlést ismerteti — pontatlanul.

³³ Az 1892. augusztus 21—22-én Budapesten tartott országos szabókongresszus határozata kimondotta, hogy amíg a kormány nem engedélyezi országos szervezet létrehozását, helyi szabómunkás szakegyleteket kell alakítani. A helyi egyletek kötelessége, hogy a helyben dolgozó munkásokat és az üzletekbe dolgozó kismestereket bevonják a szervezetbe, szocialista öntudatra neveljék őket, műveltségüket fokozzák, harcoljanak gazdasági helyzetük javításáért, munkanélküli és utas-

Az egyesület céljai és a célok elérésére szolgáló eszközei

2. § Az egyesület céljai:

- a) A tagok szellemi és szakbeli kiképezése, valamint azok szellemi és anyagi érdekeinek előmozdítása;
- b) munkanélküli tagok segélyezése;
- c) Szegedről elutazó egyesületi tagokat úti segéllyel ellátni;
- d) díjmentes munkaközvetítés;
- e) jogi támogatás a tagoknak a munkaviszonyból folyó peres ügyekben.

E célok elérésére szolgálnak:

1. A beíratási díjak és havi járulékok.
2. Esetleges bevételek, mint pl. hagyományok, ajándékok, ünnepélyekből befolyó jövedelmek stb.
3. Szakelőadások, szakrajzgyakorlatok a szabázzatból, tudományos felolvasások, nyelvészeti tanfolyamok stb.
4. Az egyesületi könyvtár és olvasóterem használása az ezekre nézve fennálló szabályok szerint.
5. Szakközlöny kiadása, mely a szaktársak között kapcsolatot szolgál és az egyesület hivatalos közleményeit a tagokkal közli.
6. Statisztikai felvételek a bér és munka viszonyairól.

A tagok jogai és kötelezettségei

3. § Az egyesület rendes és pártoló tagokból áll.

1. Rendes tag lehet minden, Szegeden a kisiparnál foglalkozó iparos és segédmunkás, aki 30 kr. beíratási díjat és 20 kr. havi járulékot az egyesület pénztárába befizet.
2. Pártoló tagja lehet az egyesületnek, aki legalább oly évi összeggel járul az egyesület pénztárába, amely a rendes tag évi járulékát eléri; továbbá azok, akik az egyesület javára hasznos szolgáltatásokat tesznek és a választmány részéről a pártoló tagságra javaslatba hozatnak. A pártoló tagok az egyesület anyagi kedvezményeiben nem részesülnek, szavazati joggal nem bírnak, nem választók és nem választhatók.

4. § Minden tag az egyesületbe való belépéssel aláveti magát az alapszabályok és a választmány intézkedésének. Az a tag, aki havi járulékaival három hónapon túl hátralékban marad, kilépettnak tekintetik. Oly tag azonban, aki a kilépést előzetesen bejelenti és az egyesületi kötelezettségnek eleget tett, újlagos belépése esetén a beíratási díj fizetésétől fel van mentve.

5. § Valamely tagnak az egyesületből való kizárása csak akkor történhetik, ha az

segélyt, peres ügyekben jogvédelmet biztosítsanak számukra. Bérharcok segélyezésére, agitációs költségekre a tagok önkéntes adományaiból alapot kell teremteni. (Népszava, 1892. augusztus 26. A szabómunkások kongresszusa.) E határozatokat a kongresszuson részt vevő három szegedi küldött 1892. szeptember 11-én tartott gyűlésen ismertette, amely kimondotta a szociáldemokrata szabószakegyesület megalakítását. A megválasztott ideiglenes vezetőség — az országos kongresszus irányelvei szerint — kidolgozta az itt közölt alapszabályt, amely a belügyminisztériumi előírásoknak mindenben megfelelt. Az 1892. október 19-én tartott szabómunkás gyűlés elfogadta az alapszabályt, és megválasztotta az abban megállapított tisztségviselőket. (SZL Tan. ir. 1938—5441. 1. sz. Egyesületek c. csomó. Az 1892. október 19-i gyűlés jegyzőkönyve.)

illető tag az együletet megkárosította és az okozott kárt megtéríteni vonakodik, vagy ha helytelen magaviselete által az együleti működést megintés dacára is hátráltatja.

A kizárt tag a választmány kizárási határozatát a közgyűléshez egy hónapon belül megfellebbezheti.

A kizárt tag újból felvehető, ha a kizárást maga után vonó okok megszűntek és a választmány a kizártat újra felvehetőnek tekinti.

Az együleti vagyon kezelése

6. § 1. Az egyület vagyona csakis az alapszabályokban megállapított célokra fordítható. A rendelkezésre fennmaradt összeg, a közgyűlés által hozott határozatok értelmében, biztos és a lehető legjövödelmezőbb módon helyezendő el.
2. Az egyület pénze, valamint az egyület vagyonára vonatkozó minden okmány a három külön zárral ellátott együleti pénzszekrényben helyezendő el; a a pénzszekrény kulcsai közül egyet az elnök, egyet a számvivő, egyet pedig havonként felváltva egy-egy választmányi tag kap megőrzés végett, és a pénztár csakis e három személy által nyitható fel, akik egyetemleg felelősek a pénztár tartalmáért.
3. Az együleti vagyon fel nem osztható a tagok között. Az egyület feloszlása esetén az alap biztos helyen helyezendő el jövödelmezőleg addig, míg hasonló irányú egyület alakul, amely a jelen alapszabályok 2. § 3. és 5. pontját egész terjedelmében alapszabályaiba felveszi, minek megtörténte után az alap ama egyület tulajdonába megy át.
4. Az egyület feloszlását, az alaptőke mikénti elhelyezését a közgyűlés határozza meg, illetve mondja ki, mely közgyűlési határozat a nagymélt. m. kir. belügy-miniszterhez jóváhagyás végett felterjesztendő.
5. Ha pedig a feloszlástól számított 10 év alatt ily egyület nem létesülne, akkor az egyület vagyona rokkant szaktársak segélyezésére fordítandó; elsősorban azon szaktársak részesülnek segélyben, akik kimutatják, hogy tagjai voltak az együletnek.

A munkanélküliek és elutazók segélyezése

7. § a) Munkanélküliek segélyezése:

Minden rendes tag, aki az együletnek tíz hónap óta tagja, igényt tarthat munkanélkülsége esetén segélyre, ha igazolja, hogy 2 hét óta munka nélkül van.

A segélyösszeg nagyságát az együleti vagyonhoz mérten a közgyűlés határozza meg.³⁴

8. § Minden tag egy naptári éven át csak 8 heti segélyt nyerhet, mégpedig kétszer négy egymásután következő héten; az első és második segélyezés közt legalább hatheti időtartamnak kell lefolynia.

A segélyre való igényjog elesik, ha tag önként hagyta oda munkáját.

Elesik minden tag a segélyezéstől az esetben is, ha összebeszélés folytán beállandó munkaszüneteléseken (sztrájk) részt vesz, vagy azt elősegíti.

9. § a) Ha a munkanélküli tag elutazásra jelentkezik, utazási segély fejében egyheti segélyösszegét kapja. Ha az így segélyezett tag 8 héten belül visszatér, további 8 héten át nincs igénye munkanélküli utazási segélyre;

³⁴ E § b) pontja az eredetiben nincs jelölve.

b) az elutazott egyleti tagok esetleges visszatérésükkor csak háromhavi távollét után tarthatnak igényt a szabályszerű úti segélyre.

Az úti segélyben részesülők névjegyzéke az egylet szakközlönyében közzététetik.

10. § Ha valamely tagra bebizonyul, hogy a segélyt jogtalanul vette fel, köteles ezt az egyletnek meghatározott idő alatt visszatéríteni, ellenkező esetben az 5. § szerint kell eljárni.
11. § A munkanélküliek és átutazók segélyezésének életbeléptét a közgyűlés állapítja meg.

Munkaközvetítés

12. § Az egylet beszerzett adatai alapján tagjai részére munkaközvetítést eszközöl, melyet minden tag igénybe vehet. A munkaközvetítést igénybe vevő tagok kötelesek a sorrendet bevárni s a nekik ajánlott munkát elfogadni.

A felajánlott munka elfogadásának kötelezettsége mellőzhető akkor, ha a tagnak a munka el nem fogadására alapos okai vannak, minek helyessége felett a választmány határoz.

Nős tagok vidéki munkára nem kényszeríthetők.

A tagok jogainak megvédése

13. § Mindazon tagok, akik három hónap óta tagjai az egyletnek, a foglalkozásukban esetleg felmerült egyenlenségek alkalmával kérhetik az ezen ügyük törvényes elintézéséhez szükséges jogi támogatást.

Ha azonban a választmány az ügyet hatósági határozathozatalra nem érdemesnek, vagy az eldöntést előreláthatólag kedvezőtlennek tartja a munkás részére, jogában áll folyamodót kérelmével elutasítani.

Az egylet igazgatása

14. § Az egyletet igazgatja a) a közgyűlés, b) a választmány, melynek tagjait az évenként tartandó választó-közgyűlés egyszerű szótöbbséggel választja; a választó-közgyűlés választ egy elnököt, egy elnökhelyettest, egy pénztárnokot, egy számvivőt, öt ellenőrt, továbbá 20 választmányi és 6 póttagot. A választmány alakuló ülésén választ a saját kebeléből egy jegyzőt és felosztja az egyleti teendőket a választmány egyes tagjai között.

15. § A választmány teendői:

- a) Az egyleti vagyon kezelése és biztosítása;
- b) a tagok felvétele és kitörlése;
- c) szaktanfolyamok és előadások rendezése;
- d) a könyvtár létesítése és kezelése;
- e) mindazon egyleti ügyek elintézése, melyek nem tartoznak a közgyűlés hatáskörébe.
- f) A választmány határozatképes, ha a 20 választmányi tag kétharmada jelen van.
- g) A választmány üléseit minden hó első vasárnapján tartja, melyre a választmányi tagok körözőíven az elnök által hívatnak meg.

16. § A választó-közgyűlésen megválasztott öt ellenőr képezi az ellenőrző bizottságot; e bizottság a saját kebeléből választ elnököt és jegyzőt.

Ezen bizottság feladata a választmány pénzkezelését folyton ellenőrizni, a pénztár és a havi kimutatások helyességéről meggyőződést szerezni, az évi zárszámadást átvizsgálni és ennek alapján a választmány felmentését a közgyűlésnek indítványozni.

17. § Az ellenőrző bizottságnak jogában áll a választmányi üléseken jelen lenni, bármikor pénztárvizsgálatot tartani és a kezelési könyveket áttekinteni.

A választmány elleni panaszok az ellenőrző bizottság elé vihetők, amely azokat megvizsgálni tartozik és amely az esetre, ha a kiegészítés a választmánnyal nem sikerülne, az ügyet eldöntés végett a közgyűlés elé terjeszteni köteles.

18. § Az elnök képviseli az egyletet hatóságokkal és harmadik személyekkel szemben; egybehívja a közgyűlést és a választmányi üléseket, amelyeken elnököl; örökös az elnök az egyleti vagyon kezelése fölött, és aláírja az egylet által kibocsátott iratokat, aláírásának érvényességéhez azonban a jegyző, számvívó vagy pénztáros ellenjegyzése és az egyleti pecsét szükséges.

19. § A pénztárnok veszi át a befolyó pénzeket, és azokról pontos kimutatást terjeszt havonként a választmány elé; teljesíti továbbá az elnök által utalványozott és a számvívó által ellenjegyzett kiadásokat.

A pénztárnok felelős a befolyt pénzek helyes kezelése és elszámolásáért.

20. § A számvívó könyveli a bevételeket és kiadásokat, és vezeti az egylet vagyonára vonatkozó könyveket.

21. § A jegyző vezeti a levelezést, szerkeszti a jelentéseket és hitelesíti az elnök által aláírt gyűlési és ülési határozatokat.

Választott bíróság

22. § Az egyleti ügyekre vonatkozó vitás kérdésekben, amennyiben ilyenek a választmány és az egyleti tagok között, vagy az utóbbiak között előfordulnak, a választott bíróság ítél.

E célokra a közgyűlés 5 tagot és 2 póttagot választ, akik azonban egyidejűleg a választmány vagy az ellenőrző bizottság tagjai nem lehetnek.

Ezen bíróság minden egyes esetben elnököt választ a saját kebeléből.

23. § Ha választott bíróság az eldöntendő kérdésekre nézve nem tudna megállapodásra jutni, akkor a legközelebbi közgyűlés végérvényesen dönt.

Az érdekelt felek ilyenkor a vitás kérdés eldöntése alkalmával szavazati jogukat nem gyakorolhatják.

A választott bíróság határozatait újlagos megbírálás és eldöntés végett a közgyűlés elé terjesztheti, további fellebezésnek helye nincs.

A közgyűlés

24. § Rendes közgyűlések évenként tartandók, mégpedig a naptári év első nyolc hetén belül; a közgyűlés napja legalább 2 héttel előbb a tagok tudomására hozandó.

Az elnök köteles az ellenőrző bizottság vagy 30 egyleti tag kívánatára rendkívüli közgyűlést egybehívni.

25. § A közgyűlés hatáskörébe tartozik:

- a) A választmány megválasztása;
- b) a jelentések tudomásulvétele és a felmentvény megadása;
- c) a tagsági díjak esetleges felemelése vagy leszállítása;
- d) az egyleti vagyon jövedelmező elhelyezése;

e) az alapszabályok módosítása;

f) az egyesület felosztása.

Az e) és f) pontok fölött hozott határozatok a nagyméltóságú m. kir. belügyminiszter úr jóváhagyása után lépnek érvénybe.

26. § A közgyűlés határozatképes, ha a tagok egyharmada jelen van; ha a jelenlevők száma ennél kisebb, akkor új közgyűlés tűzetik ki, mely a tagok számára való tekintet nélkül határoz.

27. § Ha az egyesület az alapszabályokban körülírt hatáskörét átlépné, vagy azokat be nem tartaná, továbbá ha működésének folytatása által az állam vagy az egyesületi tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnék, akkor az egyesület működése a magyar kir. magas kormány által haladéktalanul felfüggesztetik, és a felfüggesztés után elrendelt szabályszerű vizsgálat eredményéhez képest végleg fel is oszlattatik, vagy az alapszabályok pontos betartására különbeni felosztás terhe alatt köteleztetik.

BALOGH ENDRE

jegyző

SÁGHY MIHÁLY

elnök

40808 szám

V./10.

Látta a magyar királyi belügyminiszter azzal a hozzáadással, hogy az egyesületbe való felvétel megtagadása iránt hozott választmányi határozatok a közgyűléshez fellebbezhetők.

Budapesten, 1893. évi május hó 18-án

a miniszter helyett:
olvashatatlan aláírás
államtitkár³⁵

SZL Tan. ir. 1938—5441 l. sz. (Egyesületek c. csomó) — Tintával írott tisztázat.

9

1893. augusztus 15.

A CIPÉSZ CÍMŰ SZAKLAP KÖZLI A SZEGEDI SZAKEGYLETNEK
AZ IPARTESTÜLET BŐRIPARI SZAKOSZTÁLYÁHOZ INTÉZETT KÉRELME
A SITZMUNKA ELTÖRLÉSÉRŐL
ÉS EGÉSZSÉGES MŰHELYEK FELÁLLÍTÁSÁRÓL³⁶

Tekintetes bőrszakosztály elnökségéhez

Szegeden

A „Szegedi cipész- és csizmadiasegédék szakegylete” folyó hó 2-án tartott rendkívüli közgyűlésének határozata folytán alulírottak azon kérelemmel bátor-
kodnak a bőrszakosztály tekintetes elöljáróságához fordulni, miszerint szíveskedjék

³⁵ A belügyminiszteri államtitkár ekkor Szalavszky Gyula volt. Az itt szereplő olvashatatlan aláírás azonban nem tőle származik.

³⁶ A beadvány szövegét a szakegylet 1893. július 2-i rendkívüli közgyűléséről szóló újságtudósítás közli. A tudósítás szerint több önálló cipésziparos is részt vett a közgyűlésen, akik szintén a

a cipészek közt nagyon is elterjedt házon kívüli munkát, vagyis az úgynevezett „sitzmunka”³⁷ ügyében az összes, a cipész-szakosztálybeli munkaadó urakkal egy gyűlést tartani, hogy iparunkban ezen kellemetlen tények *egy és mindenkorra kiirtathassanak*.

Indokok:

Elismert tény az, hogy a szabad ipar bevezetésével³⁸ némely iparágaknál oly rendellenességek keletkeztek, melyek az illető körök érdekeit annyira sértik és tönkremenetelüket okvetlen előidézik, ha idejekorán nem lesz segítve a bajon. Így a cipészeknél körülbelül 25 év óta észlelhető egy rossz berendezés, éspedig a „sitzmunka,” mely az összes cipésztársadalom, főképp pedig a kisebb mesterek rákfeneje, és nagy erővel sújtja érdekeiket.

E „házon kívüli” munkát bevezetése által a vagyonosoknak, tőkepenészeknek minden kapu, ajtó tárva-nyitva áll, hogy a kisiparost könnyűszerrel elpusztítsák. A jobb munkások szintén áldozatul esnek e berendezésnek, és csak későn látják be, hogy ezzel nemcsak a saját, hanem többi szaktársaik helyzetét is veszélyeztetik.

És e rákfene napról napra mind nagyobb tért foglal el, annyira, hogy a kisiparos és a munkás már a tönk szélén áll, és a nagy társadalom³⁹ is a tőkepenészes gyárosok pártjára áll, ama hitben élve, hogy jó és szép munkát csak azok tudnak csinálni, ámbár meg vagyunk győződve, hogy a „sitzmunka” eltörlésével nemcsak a cipészek baján lenne némileg segítve, hanem a megrendelő és a vevő közönség is nyerne vele, mert a cipészipar újra fellendülne, és a közönség kíváncsimainak és ízlésének megfelelő munkát kapna.

Egy kívánságunk van: határozzák el a „sitzmunka” *eltörlését!* Rendezzenek be egészséges műhelyeket, mivel csak az esetben lesz műhelyünk *egyszersmind tanintézet, iparágunk akadémiaja!*

Kérve ezen kívánságunknak eleget tenni, maradtunk megbízásból stb. stb.

Kélt Szegeden, 1893. július hó 10-én.⁴⁰

A Cipész, 1893. augusztus 15. Szemle. Szeged.

sitzmunka megszüntetése és a munkások szervezkedése mellett szólaltak fel. Közülük *Bojár János* indítványozta, hogy küldjenek ki bizottságot az ipartestület bőripari szakosztályával való ilyen irányú tárgyalásra és megállapodásra. E bizottság készítette a közölt kérvényt. Tagjai: *Balogh Lajos, Heckmann István, Kecskés Péter, Örvény István, Szokoly István.*

³⁷ A sitz („otthonülő”) munka lényege: a mester egyáltalán nem, vagy nagyon szűk keretben tartott fenn műhelyt. Olyan segédeket alkalmazott (vagy kizárólag, vagy részben), akik saját számaikkal, saját lakásukban dolgoztak, a szükséges anyagok beszerzéséről is maguk gondoskodtak. A mester a kész munkát vitte el tőlük. E módszerrel megtakarította a műhelyfenntartás költségeit, a béreket pedig igen alacsonyra szoríthatta, mert az egymástól elszigetelve dolgozó, egymással nem érintkező segédek nem tudtak ellenállást kifejtteni. A sitzmunka a kizsákmányolás fokozásának eszköze volt. — A sitzrendszerrel a cipésziparban lásd pl. *A Cipész, 1891. május 1. A házon kívüli (sitz) munka.*

³⁸ A céhek eltörlésére, a szabad iparüzést biztosító 1872. évi VIII. tc-re gondol.

³⁹ Eredetiben így.

⁴⁰ A szaklap nem közli a kérvényt aláírók neveit. — A tudósításból, amelyet az alatta levő H...n betűjel alapján Heckmann Istvánnak tulajdonítunk, kiderül, hogy a szervezet nagy reményeket fűzött a kérvényezési akcióhoz. Ez azonban nem hozott eredményt.

1894. február 6.

A SZEGEDI NAPLÓ CIKKE
A BÁBA SÁNDOR- ÉS ENDRÉNYI IMRE-FÉLE NYOMDÁK
MUNKÁSAINAK KÖVETELÉSÉRŐL

Szombat este⁴¹ azzal lepték meg a helybeli két napilap kiadótulajdonosait, *Bába Sándort* és *Endrényi Imrét* a nyomdák személyzetei, hogy fölmondták a munkát.⁴² Egy rövid, de igen alapos memorandumban, melyet főnökeiknek benyújtottak, fejtették ki, hogy mit kívánnak már megint, azzal a nyilatkozattal persze, hogy ha a kívánságaikat a nyomdatulajdonosok nem teljesítik, nem dolgoznak tovább.

Eltekintve attól, hogy voltaképpen sztrájknak lehet-e nevezni ezt a csak két nyomdára kiterjedő mozgalmat, melyet Budapestről szítanak azok a kezek, melyek a sztrájk zavarosában a félrevezetett munkások rovására *halásztatni* szoktak — vagy csak egyszerű szolgálatfölmondásról van-e szó, a meglepetést jól megőrzött titokban készítették elő. Azonban a békétlen nyomdászok voltak szívesek a meglepetést tűrhetőbbé tenni azzal, hogy nem hagyták el rögtön a szedőszekrényt, melyből a vasárnapi lapszámokat kellett kiszedni, hanem gondolkodási időt adtak a főnökeiknek, s így a vasárnapi lapszámot, mint azt megjelenése igazolta — nem érte baleset.

A betűszedők helyzete kétségkívül nagyon előnyösen megváltozott az utóbbi időben, amióta a nyomda- és hírlapvállalatok gomba módon szaporodnak nemcsak a fővárosban, hanem vidéken is. Az ólombetűk munkásai kapósak most, tehát fel is használják az alkalmat sorsuk javítására, de az izgatók sokszor olyan túlkapásokba sodorják őket, melyek inkább ártanak, mint használnak ügyüknek. Azt hiszik ezek a jóemberek, akiknek a tisztességes és hasznos része kétségkívül rászolgál a sorsának javítására, hogy ezek az aranynapok örökké tartanak; pedig nem úgy van, ennek a rengeteg sok vállalatnak egy nagy nyomdászkrach lesz a vége — a millennium után. Akkor pedig nagyon sokaknak lesz okuk megbánni azt, hogy a tisztességes helyet nem becsülték meg annak idején. A nyomdatulajdonosok azoknak a szedőknek, akik sztrájkmozgalmakkal háborították meg minduntalan az üzletüket, aligha adnak ezentúl munkát.

A betűszedő munkások és a munkaadók közti viszony teljes rendezését legfőképpen az hátráltatja, *hogy a jó, az igazán hasznos munkás azonosítja magát a rossz, dologtalan, tudatlan munkással.* De ennek nemcsak a nyomdatulajdonos vallja kárát, hanem maga a jó munkás is, aki mindenkor meg tudja keresni a maga tisztességes kenyerét és akit a nyomdatulajdonosok mindig méltányolni tudnak. Mármost micsoda helyzet az, ha oda akarják kényszeríteni az üzlettulajdonosokat, hogy egyenlő árszabály szerint díjazza a rossz munkást a jó munkással?

Ez a jellege ennek a legújabb keletű szegedi sztrájkmozgalomnak is, mely *egyelőre*

⁴¹ Február 3-án.

⁴² *Bába Sándor* a Szegedi Napló, *Endrényi Imre* a Szegedi Híradó kiadótulajdonosa volt. Nem ismerjük a mozgalom idején a két nyomdában foglalkoztatott munkások pontos számát. Azt tudjuk, hogy 1894 végén *Bába Sándornál* 26 (köztük 12 szedő), *Endrényi Imrénél* 23 (köztük 6 szedő) volt alkalmazva. Az év elején is kb. hasonló létszámmal számolhatunk. 1894-ben Szegeden 6 nyomda működött, összesen 109 munkással. (Közülük 29 tanonc.) A nyomdászegylet helyi csoportjának ekkor 71 tagja volt, a felnőtt munkások 88,8%-a. Némely vidéki nyomdászvárosban azonban magasabb volt a nyomdai munkások szervezettségének foka. (Vö. GAÁL ENDRE: A szegedi ipari munkásság 1905 előtti szocialista szakmai szervezkedésének néhány kérdése. Id. mű. 8. 1.)

csak két nyomdába terjedt ki. Ismeretes már az a szokás, hogy a sztrájkmozgalmak rendszeren azokból a nyomdából indulnak ki, ahol lapot szednek. Egészen ügyesen fogják fel a dolgot: a lapnak meg kell jelenni, a kiadók könnyebben egyezsége szoríthatók, mint ezt már az előző példák igazolták. Azután, ha a lapszedők megvetették az alapot és a kiadókkal megegyeztek, következik a mozgalom kiterjesztése azokra a nyomdákra, ahol lap nincsen, hogy ezeknek a tulajdonosai is fogadják el azokat a föltételeket, amiket a lapkiadók elfogadtak.

De mit tartanak ezúttal sérelmesnek és mit kívánnak a nyomda derék munkásai, akik, meg kell hagyni, egészen komolyan viselik magukat.

A memorandumukban, amit a kiadójukhoz intéztek, egészen határozottan megmondják, hogy *sérelmesnek találják azt a munkarendet*, melyet utóbb az iparhatóság a két lapkiadóval egyetértve készíttetett a nyomdák részére.⁴³ Panaszolják, hogy ez a munkarend az ő hozzájárulásuk nélkül készült, s kijelentik, hogy annak egyetlen pontját sem fogadják el. Legsérelmesebbnek tartják az első pontot, amely — nézetük szerint — az eddigi árszabályukat érvényen kívül helyezi s a munkabért szabad egyezkedésre hagyja.

Föltételeiket a következő főbb pontokba foglalják össze:

Munkaidő 9 óra.

A bizonyos időre dolgozók heti fizetésének minimuma 20 korona.⁴⁴ Különórára a hetibér minden koronája után 2 és fél fillér, mely 40 fillérnél kevesebb nem lehet.

A szedőknek, akik esti munkát végeznek, 7-től 8 óráig tartó vacsoraidő engedessék, de *ezt az időt is fizesse* meg a nyomdatulajdonos, mint *különórát*. (Ezt a pontot még meg lehetne toldani azzal, hogy az elcigarettázott időt pedig *duplán* fizesse meg a nyomdatulajdonos.)

Hírlapszedők hetibérének a minimuma 24 korona, napi 300 sor szedéssel. Borgisz szedésnél minden 5 sorra egy sor „zuslag”, vagyis 5 sor 6 sornak számítatik.

⁴³ A nyomdaipari munkások országos egyesületének önképző osztálya 1891-ben Temesváron országos kongresszust tartott, amely kidolgozta a vidéki árszabályt. Ennek elfogadtatásáért 1891 végén több vidéki városban, köztük Szegeden is a helyi csoport mozgalmat indított. A szegedi nyomdatulajdonosok elfogadták a munkások legfőbb követeléseit. Eszerint a napi munkaidő 9 óra, a lapszedők minimális fizetése heti 10 Ft, a rendes minimális fizetés heti 8 Ft, a számolószedő (aki a kiszedett betűk száma után kapja a bért) díja 1000 *n* után a budapesti árszabályban megállapítottánál 2 kr-al kevesebb. Tehát garmond, borgisz és petit betűnél 22 kr., colonel és ciceró betűnél 23 kr., nonpareille és mitteltől felfelé 26 kr., perl 27 kr. (A szegedi mozgalom sikeréről: Szegedi Napló, 1892. január 2. Újdonságok. Nem lesz nyomdászsztrájk. — A temesvári kongresszusról és a budapesti árszabályról: NOVITZKY N. LÁSZLÓ: Egyesült erővel. Id. mű 288—293., 298. 1.) — Az 1891—1892. évi egyezségeket azonban a nyomdatulajdonosok a legtöbb helyen felrúgták. Ez történt Szegeden is, ahol a két lapkiadó nyomdatulajdonos új, egyoldalú „árszabályt” szerkesztett és láttamoztatta az iparhatósággal. 1893 végén, 1894 elején a fővárosban mozgalom folyt az ottani 1890. évi árszabály betartása érdekében. A fővárosi mozgalom példája nyomán és a budapesti árszabálybizottság támogatásával 1894. januárban több vidéki városban is sikerült rövid harc után kikényszeríteni az 1891-es árszabály újbóli elismerését. (Typographia, 1894. január 19. Három nap története. Január 15—17.) Szegeden 1894. január 22-én a Várnay Lipót- és az Endrényi Lajos-féle nyomdák munkásainak követelésével indult meg a harc, amelyet *Zaka Lajos*, az országos nyomdászmozgalom egyik vezetője készített elő.

⁴⁴ A forintról koronára történt áttérés után 1 Ft-nak 2 K felelt meg. — A szegedi nyomdák szedői ekkor még ún. bizonyos pénzben, azaz a szedés mennyiségétől és fajtájától függetlenül átlagbérért dolgoztak. Az 1891-es vidéki árszabály igyekezett enyhíteni a szedőknek ezt a durva kizsákmányolását, ezért a kiszedett betűmennyiség utáni, elfogadható normákon és béreken alapuló fizetést helyezte előtérbe. Amint a következő pontokból kitűnik, ennek megfelelően foglaltak állást a szegedi nyomdai munkások is.

Ha ezt a nyomdatulajdonosok el nem fogadják, a számolási rendszert kéri általánosítani, s 1000 n szedés után 40 fillért kérnek.

Laptördelők hetifizetését 32 koronában állapítják meg. A lapkorrektorét 28 koronában.

De. Különösen érdekes az az utolsó feltétel:

A fizetés mindig szombaton adandó ki, ha szombatra ünnepnap esik, akkor az előtte való napon. *Azt az időt*, ami alatt a *fizetés kiadására várni* kell, a munkaszünet kezdetét jelentő esti 6 órán túl a *tulajdonos mint különórát tartozik fizetni*. Ez a pont nemcsak nevetséges, hanem érthetetlen is. Mindkét nyomdában pontosan kapja meg a személyzet a fizetést, amit a sztrájkra készülők nagyon jól tudnak. Ezt a feltételt olyan helyekre szabják ki, ahol késedelmesen fizettetnek a munkások.

Ezekben foglalta össze sérelmét és kívánságát a két nyomda személyzete, melynek képviselőivel a mai nap folyamán tárgyaltak a nyomdatulajdonosok, de még megállapodásra nem jutottak.⁴⁵

Szegedi Napló, 1894. február 6. Betűszedősztrájk Szegeden.

11

1894. június 22.

A TYPOGRAPHIA KÖZLI EGY SZEGEDI NYOMDAI MUNKÁS LEVÉLÉT
A JELENTŐSEBB HELYI NYOMDÁK BÉRVISZONYAIRÓL
ÉS A VIDÉKI ÁRSZABÁLY SZEGEDI BIZTOSÍTÁSÁNAK NEHÉZSÉGEIRŐL

Szomorú világot vet a szegediek fogalmára⁴⁶ a f. hó 10-én megtartott értekezlet, melynek összehívását néhány helybeli és nem helybeli szabadabban gondolkodó szaktárs kezdeményezte egy egyöntetű árszabály kidolgozása végett, illetőleg a még február hóban kivított és *szóbelileg* elfogadott árszabálynak *írásbelileg* is leendő elfogadása tárgyában.

Tekintsünk csak némileg is szét a szegedi nyomdában és nézzük meg, minő árszabály és üzletrend van kifüggesztve egyik-másik helyen, s aztán ítéljük meg elfogulatlanul, helyénvaló volt-e az értekezlet összehívása egy egyöntetű árszabály kidolgozása tárgyában.

Négy nyomdában, úm. az Engel-, Endrényi Imre-, Endrényi Lajos-, Várnay Lipót-félékben még mindig a régi, 1892-ben kivított árszabály van kifüggesztve a nappaliak részére 6—8, az éjjel dolgozók részére pedig 10 Ft minimummal, csak Bába Sándornak az üzletében van kifüggesztve az újabb küzdelem eredménye: a 9 Ft-os árszabály. Igaz, hogy ezt a többi üzlet is megfizeti, sőt a tisztességesebb főnökök

⁴⁵ Az 1894. januári nyomdászmozgalmakat a fővárosi burzsoá sajtó ellenséges hangú cikkekkal kísérte. A budapesti lapok példáját több vidéki újság, köztük a két szegedi napilap is követte. A Szegedi Napló pl. azt a valótlanúságot közölte, hogy január 22-én a Várnay- és az Endrényi Lajos-féle nyomdák munkásai kiléptek. A Szegedi Naplónak e híreszteléseit és a Szegedi Híradónak ugyancsak a januári mozgalmat tárgyaló cikkét a Typographia 1894. február 2-i száma élesen visszaütötte és hozzáfűzte: „Ezek a paprikát és tarhonyát áruló kofák annyira mentek a pletykában, hogy azt állították, mintha Szegeden a szedők kiléptek volna, pedig dehogy, szó sem volt akkor róla, és dolgoztak a Várnaynál meg Endrényi Imrénél is. Lehet azonban, hogy kilépnek, de nem azért, mert Zaka Szegeden volt, hanem azért, mert Várnay is meg Endrényi Imre is éppoly finom emberek, mint a 'Szegedi Napló' és a 'Szegedi Híradó' szerkesztőségének tagjai. — Handlé!”

A szegedi nyomdai munkások februári mozgalma a nyomdatulajdonosokkal történt szóbeli egyezséggel ért véget. Lásd a 11. sz. dokumentumot.

⁴⁶ Eredetiben így.

üzletében nincs is 10 Ft-on, azaz a tulajdonképpeni vidéki árszabályon alul szedő alkalmazva, de ezek viszont a különórakat nem fizetik forintonként⁴⁷ 2 1/2 krajcárjával, és Endrényi Imre az ünnepnapokat sem fizeti az amúgyis silányan díjazott lapszedőinek, pedig ezt csak jogosan meg lehet tőle követelni.

Ezen a mizériákon akart segíteni a múlt héten egy-két kolléga egy egyöntetű, a mostani viszonyoknak megfelelő árszabálytervezet keresztülvitelével, melynek elfogadását, miután olyan követelés abban úgy sem foglaltatott, hogy elfogadása akadályokba ütköznék, bizton remélték. Ennek keresztülvitele esetén legalább lejött volna a falról az ósdi 92-es árszabály, és helyét elfoglalta volna egy újabb, ránk munkásokra nézve előnyösebb 9—12 Ft-os árszabály.

Sok kérésre, lótás-futás után végre sikerült az itteni kollégákat összehívni vasárnap délelőtre, és mintegy 35-en meg is jelentek.

Nem hagyhatom megemlítés nélkül egynehány olyan szaktársnak a nézetét, akiknek tulajdonképpen kötelességük volna városukban egészséges nyomdászviszonyokat teremteni, mert bírják úgy a főnökök, valamint a fiatalabb kollégák bizalmát is. Ezek a jó urak, valahányszor közérdekű mozgalomról van szó, mindannyiszor azt mondják: „Szép, szép a dolog, és talán kivihető is, de *én* nem teszek a kiviteli érdekében semmit sem!” — Így beszél ez *valamennyi*. És ilyen fölfogású emberekkel tessék egységes vidéki árszabályt csinálni. Ez a csakugyan afrikai sötétségű fölfogás az oka annak, hogy itt nincsenek tisztességes bérviszonyok, és ez nem a főnökök szűkkeblősége, mert ezek szívesen megfizetnek mindent, csak *egyformán* legyen az keresztülvive.

A vasárnapi összejövetelen az a nézet jutott érvényre, hogy a mostani munkaviszonyok nem egészen felelnek meg célunk elérésére, hanem hagyjuk ezt el jobb időkre — ami hihetőleg úgy sem késhet soká —, amikor nemcsak *kérhetjük* helyzetünk javítását, hanem *követelhetjük* is.

Bizony nagyon itt van az ideje, hogy jobbra forduljanak az itteni általános viszonyok, mert a jelenlegiek olyanok, hogy az esetleg itt kondíciót vállalni akaró kollégáknak figyelmébe kell ajánlanom, hogy 10 Ft-on alul és a különóráknak 2 1/2 krajcárjával való fizetésének előleges kikötése nélkül egyáltalán ne vállaljanak kondíciót, miután Szeged csak a lakás dolgában tekinthető olcsóbbnak Budapestnél, de az élelem dolgában nem különbözik.⁴⁸ Különösen Bába Sándorral szemben kell *előre kikötni* mindent, mert itt mindennap más-más rendszer és a talpnyalás, besúgás javában járja, és ez az oka, hogy állandó személyzete nincs, és ha ezt a rendszert továbbra is fenntartja, nem is lesz, mert az öntudatos munkás nemcsak jó fizetést, hanem a tisztességes bánásmódot is megköveteli.

Azoknak az uraknak pedig, akik távollétükkel ezúttal is megmutatták, hogy nekik a kollégialitás bliktri, jó lesz meggondolni, hogy ez még sincs egészen helyén, és még jobb lesz, ha felhagynak közönyükkel, mellyel csak az általánosságnak ártanak, és iparkodnak egészséges viszonyokat teremteni, mert ez nekik erkölcsi kötelességük, és ha ez megvan, akkor a jövő árszabálymozgalom a munkások győzelmével fog végződni.

ARGUS ⁴⁹

Typographia, 1894. június 22. A szegediek és az árszabály.

⁴⁷ Eredetiben így.

⁴⁸ A Szegeden, Budapesten és más nyomdászvárosokban az 1894 végén levő nyomdai, kereseti és árviszonyokra részletes összehasonlítási lehetőséget ad a Magyarorsz. könyvnyomd. statiszt. Lakkberek és élelmiszerek árai statisztikai kimutatása c. rész.

⁴⁹ A tudósító valódi nevét nem sikerült kiderítenünk.

1894. június 23.

CSÁSZÁR JÁNOS SZEGEDI KÜLDÖTT FELSZÓLALÁSA
AZ 1894. MÁRCIUS 25—26-I ORSZÁGOS ASZTALOSMUNKÁS
KONGRESSZUSON A SZEGEDI ASZTALOSMUNKÁSOK HELYZETÉRŐL
ÉS A SZAKEGYLET MŰKÖDÉSÉNEK NEHÉZSÉGEIRŐL
— Az ASZTALOSOK SZAKLAPJÁ-nak tudósítása —

Császár János (Szeged): Üdvözlétet adja át a szegedi szaktársaknak. Feleslegesen tartja, hogy a szegedi viszonyokat különösen ecsetelje, mert előbbi jelentések nagyon hasonlítanak a szegedi viszonyokhoz.⁵⁰ A nagyobb műhelyekben a munkaidő 12—14 órára terjed, de vannak műhelyek, ahol ennek se vége se hossza nincsen. A munkabér ellátás nélkül 4—9 forint közt változik. Még 1892-ben határozták el a szegediek, hogy szakegyletet alakítanak,⁵¹ most két hét előtt az alapszabályokat végre szentesítették is, nagy utánjárás és hosszú huzavona után. Jelenleg 90 tagja van már a szakegyletnek. Van Szegeden egy önképző egyesület, amelynek fő patrónusa egy pap, egy volt országgyűlési képviselő, Ivánkovics János kir. tanácsos.⁵² Az asztalosok legnagyobb része ebbe az egyesületbe van beíratkozva és nem sajnál oda befizetni 20 kr. hetijárulékot csak azért, hogy a verekezésben minél jobban kiképezze magát, mert abban az egyesületben állandóan verekednek. (Derűtség.) Kapnak ugyan könyveket is onnan, de csak olyan bibliaféleket. (Derűtség.) Megígéri, hogy ő és öntudatos szaktársai arra fognak törekedni, hogy azokat az embereket onnan elvonják. (Helyeslés.)

Asztalosok Szaklapja, 1894. június 23. Kongresszusunk jegyzőkönyve. (IV. folytatás.)

1894. július 27.

A SZEGEDI NAPLÓ TUDÓSÍTÁSA
GION JÁNOS SZEGEDI AGITÁCIÓS ÉS SZERVEZŐGYÜLÉSÉRŐL

Szeged, július 26.

A fővárosból ide jött egy szocialista „vezér”, aki ezt a haszonhajtó foglalkozást valószínűleg iparszerűen űzi, és itt az éber rendőrség asszisztenciája mellett sikerült neki beadni egy evőkanállal vagy húsz naivlelkű szabólegénynek abból a maszlagnak

⁵⁰ A lap előző, 1894. június 9-i számában (Kongresszusunk jegyzőkönyve. III. folytatás) a *vidéki küldöttek* beszámolóit közli. Eszerint Nagyváradon pl. némely műhelyben heti 5 Ft a bér, Győrben egyes műhelyekben reggel 5-től este 8-ig dolgoznak, Komáromban 13—14 óra a napi munkaidő, darabszám munkáért 6—7 Ft a hetibér, koszt nélkül. Aradon a bútormunkások heti 4—5 Ft-ot, a jobbak 8—9 Ft-ot keresnek.

⁵¹ Helyesen 1891-ben. 1891 őszén létrejött A Szegedi Asztalossegédek Önképző Szakegylete, de alapszabályát a belügyminiszter nem hagyta jóvá. 1893. nov. 12-i leiratában arra utasítja a szakegyletet, hogy az alapszabályba vegye bele az 1884. XVII. tc. ama rendelkezését, hogy az egyesület sztrájkolókat nem segíyezhet. Rendelkezni kell az egyesületi vagyon hovaforrásáról is, ha az egyesület kimondaná a feloszlását. Az ilyen értelemben módosított alapszabályt a város 1894. február 15-i tanácsülése terjesztette fel a minisztériumba. (SZL Tan. ir. 1893—13274 l. sz.)

⁵² A Szegedi Iparos Ifjak Közművelődési Egyesületéről van szó. Az egyesület fejlődéséről és jellegéről lásd e kiadvány 28. sz. jegyzetét.

ból, melynek zagya keverékét *Gion János*⁵³ úr, a szereplésre vágyó jeles férfiú még maga sem volt képes megemészteni.

Tegnap este a szegedi szabóiparosok képző- és segélyző szakegyletének helyiségében, a városi széképület közvetlen szomszédságában levő Zsótér-féle házban, *Rózsa Julianna* bormérő üzletében tanácskozott a húszak szövetsége, melynek *Gion János* fővárosi szocialista misszionárius tartott oktató lázító előadást.

A húszakat egy *Hornyák* nevű szegedi szabólegény hívta meg gyűlésre, — ez a *Hornyák* ti. jegyzője a szegedi szabóiparosok képző- és segélyző szakegyletének.

Állítólag a szakegylet választmányának fölkérése folytán tartotta meg *Gion János* az ő tanulságos előadását, de ez nem valószínű, mert ennek a szakegyletnek a választmányáról sokkal jobb véleményünk van, semhogy föltegyük, miszerint a *Gion János* értelmetlenségeit óhajtotta volna meghallgatni.

A fővárosból Szegedre rándult úr különben hangzatos frázisokkal igyekezett hatást kelteni, amennyiben erős tömörülésre, összetartásra serkentette a megjeleneket, és *egyenesen felhívta elvtársait, hogy a munkaadók, gyárosok és tőkepénzesek ellen foglaljanak állást, s mihelyt alkalom nyílik, fejtsék ki a legerősebb akciót.*

Hornyák, a szegedi szabólegény még fővárosi bajtársát is túlcitálta, ő már olyan erős tömörülést akarna létesíteni, mely az összes szegedi iparosegyleteket⁵⁴ magába zárná és amely a tőkepénzesek, gyárosok és munkaadók ellen *orkánszerűen* lépne fel, és ez a fellépés *Hornyák* szerint mint *valami vihar, mindent lerombolna majd*, hogy megteremtse az elvtársak számára azt, amit maguk elé célul kítűztek.

Látszik az egészből, hogy a fővárosi misszionáriusnak kár volt eljőnni Szegedre, mert *Hornyák* úr elegendőképp ki van már művelve „vezérnek”.

Ennél a tanulságos mulatságnál *Apró István* várnagy volt jelen a rendőrség részéről, aki a tanácskozás kezdetén figyelmeztette a húszakat, hogy nincs joguk itt tanácskozni, de ez a figyelmeztetés, mint képzelhető is, eredménytelen maradt.

Apró nyomban jelentést tett a főkapitánynak a szocialista gyűlésről, aki sietett is a helyszínre, ahol még együtt találta a társadalmi rendet megváltoztatni szándékozó gyülekezetet.

A főkapitány csak azt konstatálhatta, hogy a húszaknak nem volt joguk gyűlést tartani, mert a kormányhatóságilag jóváhagyott alapszabályuk értelmében csak az elnök, vagy ennek helyettese hívhatta volna meg ülésre a választmányt, konstatálta, hogy *Gion János*nak nem volt joga beszélni ezen a gyűlésen, mert a választmány ülésein csakis a választmány tagjai tanácskozhatnak, és végül konstatálta, hogy voltaképpen nem is szakdolgozokról tanácskoztak a húszak, az egyület pedig nem a szocialista eszmék propagálása végett alakította meg a választmány.⁵⁵

Eddig terjedt a rendőrség preventív intézkedése.

Most következnek a megtorlás. Az egyletek működésének ellenőrzése a törvény-

⁵³ *Gion János*, a szociáldemokrata mozgalom radikális irányzatának egyik jelentős alakja. 1894 nyarán, az ország déli részén tett agitációs körútra indulva, útba ejtette Szegedet. Itteni szereplésére lásd GAÁL ENDRE: A szegedi ipari munkásság 1905 előtti szocialista szakmai szervezkedésének néhány kérdése. Id. mű 13. l.

⁵⁴ Szakegyleteket és önképzőegyleteket.

⁵⁵ Az alapszabály szövege: e kiadvány 8. sz. dokumentuma. A Szegedi Naplónak e tudósítása tükrözi *Rainer József* ekkori rendőr-főkapitány munkásmozgalommal szemben tanúsított rosszindulatát is. Az alapszabály I. § a) pontja („A tagok szellemi és anyagi érdekeinek előmozdítása”) a szocialista agitáció lehetőségét is magában foglalta.

hatóság dolga, s a főkapitány az esetről Lázár György dr. helyettes polgármesternek tett jelentést.⁵⁶

Szegedi Napló, 1894. július 27. Szocialisták Szegeden. — Szervezkedés a szabók között —

14

1894. szeptember 8.

AZ ASZTALOSOK SZAKLAPJA KÖZLI
A SZEGEDI ASZTALOSSEGÉDEK SZAKEGYLETÉNEK FELHÍVÁSÁT
A SZERVEZKEDÉSRE

Szaktársak! Munkástársak!

Az ország minden városának munkásai tömörülnek egy zászló alá, szervezkednek és haladnak a felvilágosodás irányában a külföldi, illetve Budapest fő- és székváros munkásai példájára. Ezen irány megvan nálunk is, mert törvényes alapszabállyal bíró egyesületünk van.⁵⁷ Azonban ezen egyesület kitűzött céljainak csak úgy bír megfelelni, ha az minden egyes szaktárs által támogatva leendő oly formán, hogy beíratkozik az egyesületbe és fizeti azt a csekély heti 12 kr-t. Ezért a csekély összegért kap munkanélküli- és utassegélyt, jogi támogatást, és a fiatalabb szaktársak részére táncoktatás is adatik.

Szaktársak! Sajnálattal — őszinte sajnálattal tapasztaljuk azt, hogy az itteni működő szaktársak, ahelyett, hogy önfeláldozóbbak lennének, lankadnak és nem teljesítik elvállalt egyetlen és fő erkölcsi kötelességüket — a szervezkedés fejlesztését. Felhívjuk tehát ezúton Szeged város asztalosmunkásait, akik az egyesületnek anyagi összeggel tartoznak, azt a jövő hét folyamán okvetlen lefizessék, ellenkező esetben név szerint fogjuk őket felszólítani a nyilvánosság előtt. Reményünk azonban, hogy a szaktársak nem fognak megfélekezni magukról és tartozásukat haladéktalanul le fogják fizetni, avagy elmulasztásukat igazolni. Szaktársak! Gondoljátok meg hozzatok intézett szavainkat, és lépjete be az egyesületekbe, amely öntudatra ébreszt és felvilágosít minden egyes munkást.

Beíratkozni lehet minden vasárnap délelőtt 8—10-ig az egyesület helyisége, Buza Lajos-féle vendéglőben (Kossuth Lajos sugárút 5.), és 10—12 felolvasás tartatik.⁵⁸

Szaktársi üdvözléttel
a „Szegedi asztalossegédek szakegylete”
választmánya nevében:

Petz János
jegyző

Papp Ferenc
elnök

⁵⁶ Lázár György helyettes polgármester „megintette” az elnökséget, és figyelmeztette, hogy „amennyiben hasonló eset megismétlődne, kénytelen volna a hatóság az egyesület feloszlatása végett a belügyminiszterhez fordulni.” (Szegedi Napló, 1894. augusztus 2. Újdonságok. Megintett egyesület.)

⁵⁷ A Szegedi Asztalossegédek Önképző Szakegylete megalakításáról és az alapszabály jóváhagyása körüli problémákról lásd e kiadvány 51. sz. jegyzetét. Az alapszabályról és a szervezet tevékenységéről a századfordulóig lásd GAÁL ENDRE: A szegedi ipari munkásság 1905 előtti szocialista szakmai szervezkedésének néhány kérdése. Id. mű 15—16. l.

⁵⁸ Eredetiben így. A helyes szöveg feltehetően: 10—12 óra között.

Amint a fenti felhívásból látjuk, a szegedi szaktársak nem nagyon törődnek saját helyzetük miképp javítása iránt.⁵⁹ Csodálkozva kell tapasztalnunk azt, hogy szegedi szaktársaink oly könnyedén fogják fel saját helyzetüket és elzárkóznak a többi város munkások szervezetétől.⁶⁰

Mi is ismételten felhívjuk az ottani szaktársainkat, hogy saját ügyük érdekében támogatassák az önök — a mi szakegyletünket olyformán, hogy azt az amúgy is csekély heti járulékot befizetik; és ezáltal teljesítik erkölcsi kötelességüket.

Fel a szervezkedésre!!

KTS.⁶¹

Asztalosok Szaklapja, 1894. szeptember 8. Felhívás Szeged város asztalosmunkásaihoz!

15

1895.

A SZEGEDI NYOMDÁSZKERÜLET VÁLASZTMÁNYÁNAK JELENTÉSE
A „MAGYARORSZÁGI KÖNYVNYOMDÁSZOK
ÉS BETÜÖNTÖK EGYLETÉNEK” KÖZPONTJÁHOZ
A KERÜLET 1894. ÉVI VISZONYAIRÓL

⁶²...Szeged

Az egyleti élet úgy látszik itt nincs meghonosítva, mert a szaktársak keveset törődve az őket leginkább érdeklő fontos egyleti ügyekkel, azt a gondviselésre bízva átengedik a sorsának,⁶³ míg ők a közönyösség pajzsa alá rejtőzve, inkább más helyiségeket keresnek fel szórakozás végett, mint az egyletet. A kerületben jelenleg 55 nyomda van, melyekben átlag véve 115 egyleti és 50 nem egyleti tag működik; az utóbbiakat az egyletbe való belépésre rábírní lehetetlen volt. Sajnos, hogy meg kell róni azon nyomdák vezetőit, ahol nem egyleti tagok is dolgoznak, azért, mert nem hogy a helyzet javítására törekednének, de látszólag annak rosszabbá tételére irányul működésük. Az 1894. évben tartott választmányi ülések száma 7. Közgyűlés csak egy volt, az év elején. Rendkívüli közgyűlés szintén egy volt, mely azonban a helyzet javítása érdekében tartott, de eredménytelenül, miután egy nyomda személyzete teljesen kizárta magát a mozgalomból. Az egyleti pénztár múlt évi vagyonállapotát a következő számokban mutatjuk be: bevétel 1431 Ft 64 kr., kiadás 1568 Ft 48 kr., tehát a bevételt meghaladja a kiadás 136 Ft 84 kr.-ral. E hiány oka abban keresendő, hogy Szeged az országnak körülbelül központja lévén, az átutazók leg-

⁵⁹ Eredetiben így.

⁶⁰ Eredetiben így.

⁶¹ A felhívás aláírójának nevét nem tudtuk megállapítani.

⁶² Megelőzően a Központ, az aradi, a debreceni, a kassai és a pécsi kerület jelentései találhatók. A szegedi nyomdászkerület Csongrád, Csanád, Bács-Bodrog (Újvidék kivételével) és Békés megyéket foglalta magában. A kerület elnöke 1894-ben *Zeisler Mór*, pénztárosa *Schwarz Ferenc* volt. A szegedi kerületnek az 1880-as években megfigyelhető néhány problémájáról szép dokumentumokat közöl: DR. MIRNICS JÓZSEF (szerk): Dokumentumok a munkás- és szocialista mozgalom történetéhez a Vajdaságban 1868—1890. Id. mű 443—449. l.

⁶³ A közönyösség, mint a mozgalmat hátrányosan befolyásoló tényező különösen szembeötlően mutatkozott meg az 1894. évi szegedi árszabálymozgalom esetében. (Lásd e kiadvány 11. sz. dokumentumát.) A nyomdai munkások egy részének közönyösségéről a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betüöntők Egylete 1895. évi, VI. kongresszusán a szegedi küldöttek mellett — többek között — az aradi, a debreceni, a kassai, a pécsi kerület küldöttei is panaszkodtak. (A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betüöntők Egylete VI. kongresszusának jegyzőkönyve. Gutenberg Könyvnyomda, Budapest é. n. 3. l.)

inkább és legsűrűbben látogatják. Az önképzőkör működéséről és annak könyvtáráról kimutatást nem közölhetünk, mert a kör tisztviselői hanyagsága miatt adatokat nem kaphattunk. Az 1894. évben csupán egy tombolával egybekötött táncestély rendeztetett, mely összeesvéen Kossuth Lajos halálával, sikerültnek éppen nem mondható, de a kiadások fedeztettek.⁶⁴ A legtöbbször előforduló betegségnemek tüdőgümőkór és vérszegénység. Az átutazó szaktársak részére az önképzőkör gondoskodik szállóról egy éjjelre. A szálló, mely 16 ágyat foglal magában, semminemű kívánnivalót nem hagy fenn.⁶⁵ A kerületben az egyleten kívül nyomdászok által is tápolt egyéb testület nincs.⁶⁶

Magyarorsz. könyvnyomd. statiszt. A kerületi választmányok jelentései.

16

1896. január 30.

A SZEGEDI RENDŐR-FŐKAPITÁNY JELENTÉSE A POLGÁRMESTERHEZ
PFEIFER SÁNDOR KISZABADULÁSA ALKALMÁBÓL
A CIPÉSZSZAKEGYLET HELYSÉGÉBEN TERVEZETT
SZOCIÁLDEMOKRATA GYŰLÉS MEGAKADÁLYOZÁSÁRÓL

Nagyságos Polgármester Úr!

Van szerencsém tiszteletteljesen jelenteni, hogy f. év január havában köz-törvényhatóságunk területén a következő szociális mozgalom észleltetett:

Ugyanis január hó 16-án reggel 8 órakor szabadult ki a szegedi államfogházból Pfeifer Sándor rábahídvégi 23 éves,⁶⁷ izraelita vallású budapesti hírlapíró, ki a Népszavában osztálygyűlölet fölkeltesére irányzott izgatás vétsége miatt 4 havi államfogházra volt elítélve. Ezt az alkalmat vele egyetértőleg szegedi elvtársai arra akarták felhasználni, hogy őt aznap este a Horváth Mihály és Takaréktár utcák sarkán levő Pesti Vilmos-féle korcsma helyiségében ünnepelni fogják, s az a szociális elveket ott nekik közelebből és bővebben ismertetni fogja.

E célra érdeklődőket a jelzett helyiségben gyűjteni vállalkoztak néhány cipész-ségéd, akiknek szakegyletük ugyanazon korcsmáros helyiségében van, és néhány földmunkás, kik már szocialisztikus hajlamaikról a múlt évről a rendőrség előtt ismereteseek,⁶⁸ s akik ugyanazon helyiségben földmunkások önképzőköre címen külön szakegyletet szándékoznak létesíteni, kiknek benyújtott alapszabályait a nagyméltóságú m. kir. belügyminiszter úr múlt évi december 28-án 110.398/V-b.

⁶⁴ A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egyletének szegedi fiókja 1894. március második felében könyvtárának fejlesztése céljából tombolával egybekötött bálát kívánt rendezni. Kossuth március 20-án bekövetkezett halála miatt azonban a bálát április 8-ára halasztották el. (Szegedi Napló, 1894. április 8. A szegedi könyvnyomdászok...)

⁶⁵ Az említett szegedi szálló 1902-ig a Templom téri ipartestületi szállóban volt.

⁶⁶ Ez után a temesvári, a kolozsvári, a brassói, a nagyszebeni és a pozsonyi kerület beszámolója következik.

⁶⁷ Helyesen: 25 éves.

⁶⁸ Az 1895. januári szegedi kubikos és mezőgazdasági munkásmozgalomról van szó, amelynek keretében január 27-én a tömeg összecsapott a városi rendőrséggel és a katonai karhatalmi alakulatokkal. A szegedi kubikosok és mezőgazdasági munkások 1894—1895 telén megfigyelhető erőteljes szociáldemokrata szervezésben, az ipari munkások mozgalmához közelítésében döntő szerepet játszott Pollák Béla nyomdászsegéd. Pollák Béláról, 1894—1895., ill. 1898—1899. évi szegedi tevékenységéről részletesen ír GAÁL ENDRE: A szegedi munkásmozgalom-története a dualizmus korában. (Kézirat.) Ennek alapján ismerteti az 1895. januári szegedi mozgalmi eseményeket FARKAS JÓZSEF: Agrárszocialista mozgalmak 1890—1907. (Csongrád megye munkásmozgalmának története.) Kiadja az MSZMP Csongrád megyei Bizottsága, Szeged 1968. 28. l.

szám alatt küldte le f. évi január hó 5-én véleményes jelentéstétel végett a város közönségének.

Ezen mozgalomról értesülvén intézkedést tettem az iránt, hogy Pfeifer Sándor kiszabadult államfogoly még aznap, azaz január hó 16-án délben a várost rendőri felügyelet alatt elhagyja, hogy elvtársaival ne érintkezhessék, s hogy a tervbe vett időben és helyen elvtársai között január hó 16-án este meg ne jelenhessék. Intézkedtem továbbá az iránt, hogy a Pesti Vilmos-féle korcsmahelyiségben, ahol iparosok és földmunkások mintegy 60—70 számban mint szokásos korcsmai látogatók megjelentek, ott gyűlést, felolvasást, avagy beszédet ne tarthassanak, avagy szociális iratokat vagy nyomtatványokat ne terjesszenek; végül pedig, hogy az ott megjelenetek név és lakásaikkal megjelölve följegyeztessenek, s jövő magatartásuk figyelemmel kísérése mellett rendőri nyilvántartásba vétessenek.

Eredményében ezen szociális mozgalom teljesen meddő maradt, a Pesti Vilmos-féle korcsmahelyiségben f. évi január hó 16-án este megfordult egyének különben hatósági beavatkozásra mi okot sem szolgáltatottak, azok 12 óra előtt egyenként, illetve szórványosan, amint jöttek rendben és csendben eltávoztak, s így sem a rendőri, még kevésbé pedig a katonai karhatalmi készenlétre szükség nem volt.⁶⁹

Szegeden, 1896. január hó 30-án

RAINER JÓZSEF
főkapitány

SZL Polgm. eln. ir. 1896—363. sz. — Tintával írott tisztázat.

17

1897. március 13.

A SZABÓK SZAKLAPJA KÖZLI
A SZEGEDI SZABÓSZAKEGYLET VEZETŐSÉGÉNEK FELHÍVÁSÁT
A TAGSÁGI DÍJAK PONTOS FIZETÉSÉRE

A szegedi szabó kisiparosok és munkások szakegylete t. tagjait ezúton is felkérjük, hogy tagsági járulékaikat a lehető legpontosabban fizessék be, mert másként a könyvtár használatától s az egylet által nyújtott egyéb kedvezményektől elesnek. A közgyűlés által utasgély, a szaklap szolgáltatása stb. tárgyában hozott határozatok is csak úgy valósíthatók meg, ha a szaktársak tagsági díjukat pontosan befizetik s az egylet érdekében buzgó agitációt fejtenek ki.

Az egylet helyisége jelenleg Aradi⁷⁰ utca 24. szám alatti Raimann László-féle vendéglőben van, hol az egylet munkát is közvetít.

SCHNEIDER ÁDÁM
jegyző

FERENCZ GÁSPÁR
elnök

Szabók Szaklapja, 1897. március 13. Szervezkedési ügyek. A szegedi szabókisiparosok és munkások szakegylete...

⁶⁹ A mozgalom az itt leírtnál nagyobb hullámokat vetett. Nemcsak a szegedi, hanem a környékbeli szociáldemokraták is megmozdultak: Hódmezővásárhelyről állítólag több száz szocialista érkezett Szegedre, hogy Pfeifert fogadja és meghallgassa. Ezt azonban megakadályozta a rendőrség és katonaság. (A 46. gyalogezred két századát és a honvéd huszárság egy századát még január 15-én készenlétbe helyezték.) A vidéki szociáldemokratákat még Pfeifer kiszabadulása előtt elfogták és Szegedről eltoloncolták. (Szegedi Napló, 1896. január 16. Szocialista tüntetés elnyomása.) A hatóság erőteljes „érdeklődését” bizonyítja az is, hogy Kállay Albert, Szeged főispánja külön jelentést kért Pálffy Ferenc polgármestertől, aki beszámolóra hívta fel Rainer József főkapitányt. E beszámoló a közölt irat, melynek alapján a polgármester 1896. január 30-án tájékoztatta a főispánt.

⁷⁰ Ma Victor Hugo utca.

1897. július 7.

A SZEGEDI KÖTÉLGYÁRTÓSEGÉDEK
KÉRELME A BELÜGYMINISZTERHEZ
SZAKEGYLETÜK MEGALAKÍTÁSÁNAK JÓVÁHAGYÁSA CÉLJÁBÓL⁷¹

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Kegyelmes Urunk!

Alulírottak azon alázatos kérelemmel járulunk Nagyméltóságod színe elé, miszerint az ide mellékelt szakegyleti szabályok értelmében szakegyletünket megalakultnak tekinteni kegyeskedjék;⁷² miszerint

a szellemi tehetségnek igen alacsony fokán állunk, és ezúton akarjuk kiképeztetni;

az erkölcstelenség annyira elfajult köztünk és ezáltal tekintélyünk annyira súlylyedt, hogy nem ismernek el iparosoknak;

és Szegeden van az iparunk központja, mert az itten működő kenderfonógyár részvénytársaság állandóan 70—80 kézi iparosmunkást foglalkoztat, és még a helybeni kisiparosok is, akik szintén 30—40 kézi munkást működtetnek, tehát ezen indokok alapján képesek egy szakegyletet fenntartani, továbbá az itt működő tagoknak, illetőleg munkásoknak erős elhatározásuk, hogy az alapszabályok értelmében az egyletet működésében elősegítik és a 9. § I. és II. pontja értelmében a tagok egymást segíteni fogják.

Kérésünket megújítva maradunk Nagyméltóságodnak az egylet nevében
alázatos szolgálai.

AXT JÁNOS

elnök

GÖRÖGH VIKTOR

jegyző

SZL Tan. ir. Különböző egyletek alapszabályai 1874—1900. — Tintával írott tisztázat.

1897. július 7.

A SZEGEDI KÖTÉLGYÁRTÓSEGÉDEK
SZAKEGYLETI ALAPSZABÁLYÁNAK SZÖVEGE⁷³

*A szegedi kötélgyártóságok szakegyletének alapszabályai
Az egylet címe és széke*

1. §

A szegedi kötélgyártóságok szakegylete, székhelye Szeged.

⁷¹ Az alakuló gyűlés 1897. július 4-én volt Meszes István Laudon (ma Mikszáth Kálmán) utca 8. sz. alatti vendéglőjének kerthelyiségében. A gyűlést Axt János és Görögh Viktor kenderfonógyári munkások kezdeményezték, azon 46-an jelentek meg.

⁷² A városokban az egyletalapítási kérelmet a tanácshoz kellett benyújtani az alapszabályokkal együtt. A tanács az alapszabályt véleményes jelentéssel felterjesztette a belügyminisztériumba. E gyakorlatnak megfelelően Szeged tanácsa a kötélgyártóságok belügyminiszterhez intézett kérelmét nem továbbította. Ez a magyarázata, hogy a szakegylet vezetőinek kérelme a tanács iratai között található. — Az alapszabály szövegét lásd e kiadvány 19. sz. alatt.

⁷³ E kiadvány 18. sz. dokumentumának melléklete.

Az egyesület célja

2. §

A tagok szakbeli, erkölcsi és szellemi kiképztetése; egy könyvtár és a fenti célnak megfelelő folyóiratok beszerzése.

3. §

Az egyesület díjmentes jegyzéket vezet azon iparosok és segédekről, akik az egyesület közvetítését igénybe veszik; ezen adatokat azokkal leendő közlése végett az egyesülethez fordulnak.⁷⁴ Évégéből egy könyv vezettetik; melyben a helybeli munkaadók neve, lakása, munkásának száma és a munka minősége látható legyen.

4. §

Munkanélküli, valamint vidékről érkező, vagy keresztülutazó szaktársak segélyezése.

Vagyon és bevétel

5. §

Az egyesület vagyona következőkből áll;

a) a beíratási díjak és havi, illetve évi járulékokból;

b) önkéntes adakozásból és más befolyó pénzekből. Minden befolyó pénz közmívelődési célokra fordítottatik; kivéve a havi, illetve évi járulékokat, melyekről két jegyzék vezettetik, akképp, hogy azok egyik fele közmívelődési célokra, másik fele pedig a segélyalapra fordítottatik.

Tagság

6. §

Az egyesület bír pártoló és rendes tagokkal. Tagja lehet az egyesületnek:

a) minden Szegeden, az országban alkalmazott kötélgári ipar bármely ágazatában alkalmazott segédmunkás; ki mint rendes magyar állampolgár és az egyesületnek rendes fizető tagja;

b) kik az alapszabályokban megállapított felvételi és havi, illetve évi járulékokat befizetik.

Tagok felvétele

7. §

A tagok felvétele az elnök és jegyző által eszközöltetik, kik felelősségük terhe alatt tartoznak megvizsgálni, vajon a felveendő a 6. § alatti kiszabott feltételeknek megfelel-e.

⁷⁴ Eredetiben így.

A tagok kötelessége

8. §

Minden felveendő rendes tag köteles egy 30 kr-ból álló beíratási és 20 kr-ból álló havi járulékot fizetni, továbbá magát az alapszabályok kiszabta feltételekhez alkalmazni.

A pártoló tagok kötelesek az egyesület pénztárába évenként egy, legalább 2 Ft-nyi összeget befizetni és az egyesület érdekeit minden tekintetben előmozdítani és megővni.

A tagok jogai

9. §

Az egyesület minden (pártoló és rendes) tagjának jogában áll az egyesület helyiségét látogatni és a házszabályok értelmében a könyvtárt igénybe venni.

A rendes tagok az egyesület által nyújtott élvezetekben ún. szellemi és szakoktatásra való utasítás, munkanélküliek segélyezése stb. részt vehetnek; továbbá a havi és közgyűléseken szavazati és választmányi joggal bírnak.

I. Azon tagok, kik munka nélkül vannak, 8 nap letelte után 2 Ft-nyi segélyben részesülnek, melyet egy évben három hétig élveznek. Megkíváncsitik azonban, hogy segélyt élvező tag egy év óta tagja legyen az egyesületnek.

II. Az utazó és munkát nem kapó szaktársak a választmány által meghatározott módon napi 48 óra⁷⁵ eltelte után úti segélyben részesülnek. Ha azonban a fent kitűzött idő alatt munkát kapnának és azt el nem fogadnák, az említett segélyre igényt nem tarthatnak. Összebeszélés folytán bekövetkezett munkaszünetelés (sztrájk) az egyesület pénztárából nem segélyeztetnek.⁷⁶

A tagság megszűnik

10. §

- a) Önkéntes kilépés,
- b) kizárás által.

11. §

Kilépett tagoknak tekintetnek mindazok, kik kilépésüket az egyesületnél szó- vagy írásbelileg bejelentették.

A kilépett tag ismételt belépésnél beíratási illetéket nem fizet.

Kizáratnak

12. §

1. Mindazon tagok, kik egy becsstelen tett miatt törvényesen elítélteknek.
2. Tagok, kik önhibájuk folytán bármiféle tekintetben az egyesületet károsítják, vagy kihágós magaviseletük által az egyesület működését akadályozzák.
3. Tagok, kik havi illetékeikkel 3 hónál tovább tartoznak, szintén kizáratnak tekintetnek. Oly tagok, kik az idézett 1. és 2. pont értelmében záratnak ki, erről írásbelileg értesítendő, és szabadságukban áll a határozat ellen 15 nap alatt a legközelebbi közgyűléshez fellebbezni.

⁷⁵ Eredetiben így.

⁷⁶ Eredetiben így.

13. §

Kilépett vagy kizárt tagoknak igénye az egyleti vagyona megszűnt, és a már befizetett illetékek vissza nem fizettetnek. A 12. § 1. és 2. pontja szerint kizárt tagok ismételi felvétele csak egy közgyűlés jóváhagyása mellett eszközölhető.

Az egylet vezénylete

14. §

Az egylet vezényletét képezi: 1 elnök, 1 elnökhelyettes, 1 pénztárnok, 2 ellenőr, 1 jegyző, 4 póttag, 5 számvizsgáló és 12 választmányi tag.

Az összes tisztségviselők egyleti teendőiket ingyen végzik, a választmány azonban több időt igénybe vevő egyes munkák díjazására fel van jogosítva.

A közgyűlés ennek folytán 20 tagból álló választmányt választ meg, kik közül az első 16 legtöbb szavazatot bíró választmánynak alakul meg.

A jegyzőt, pénztárnokot és a két ellenőrt saját kebeléből választja meg a választmány, azon négy tag, kik a legközelebbi legtöbb szavazattal bírnak, póttagoknak tekintetnek.

Az elnök

15. §

Az elnök és helyettese a közgyűlés által egyenként választatik, ő képviseli az egylet kül- és belügyeit, egybehívja a választmányi, havi és közgyűléseket, melyeken ő elnököl. Az egyleti ügyek közül övé a felsőbb vezetőség, ellenőrzi a pénztárnokot és ellenőröket, valamint közösen a pénztárnál a pénztárnokkal és egy ellenőrrel.⁷⁷

Az elnökhelyettes az elnököt meg nem jelenése esetén helyettesíti.

A pénztárnok

16. §

A pénztárnok veszi át a havi és a beíratási illetékeket, és az elnök által utalványozott rendes kiadások általa tétetnek; pénzkészlete 10 Ft-nyi összeget túl nem haladhat; a bevételi többletek a pénztárban helyezendők el.

17. §

Az ellenőrök közösen a pénztárnokkal a pénztári kezelést bírják, s tartoznak a netalán felmerülendő hibákat azonnal az elnöknek bejelenteni.

A jegyző

18. §

A jegyző átvesz valamennyi ügyiratot, fellebbezést, folyamodványt stb., végzi a levelezést s az ülésen mint jegyző működik, s közösen az elnökkel minden kibocsátandó ügyiratot aláír.

19. §

A számvizsgálók tartoznak minden hó lefolyását a választmány elé terjesztett számadásokat megvizsgálni és láttamozni, továbbá az év folyama alatt a pénztár után vizsgálni.⁷⁸

⁷⁷ Eredetiben így.

⁷⁸ Eredetiben így.

20. §

Ha az év lefolyta alatt egy választmányi tag kilép, akkor a legtöbb szavazattal választott póttag lép helyébe.

A választmány

21. §

A választmány 14 naponként ülést tart, melyen az elnök által terjesztett tárgyak sorrendben intéztetnek el; szükség esetén azonban mindig egybehívhatók rendkívüli választmányi ülések.

22. §

A választmány határozatképes, ha az elnök, pénztárnok és jegyzőn kívül legalább még 4 választmányi tag van jelen, és minden határozat felett az egyszerű szótöbbség dönt, egyenlő szavazatnál az indítvány esettnek tekintetik, és a legközelebbi ülésen ismét tárgyalás alá kerül. A tisztviselők, a számvizsgálók kivételével, a választmány tagjai.

23. §

A választmány hatáskörébe tartozik:

1. Az egylet vagyonának lelkiismeretes kezelése;
2. A szakbeli és szellemi oktatásra szükségelt tanítók alkalmazása;
3. A pénztárnok, jegyző és ellenőrök saját kebeléből választása;
4. A netalán benyújtott panaszok és fellebbezések fölötti intézkedés;
5. A közgyűlés napirendjének megállapítása;
6. Elvégzése mindazon ügyeknek vagy ügyiratoknak, melyek az elnök által a választmány elé terjesztetnek.

A közgyűlés

24. §

A rendes évi közgyűlés minden év február havában tartatik, szükség esetén azonban a választmány mindenkor hívhat össze rendkívüli közgyűlést.

25. §

A közgyűlésen minden tag választási és szavazati joggal bír. Egy közgyűlés határozatképes, ha a tagok egyötöd része jelen van. A napirend meghívások útján a tagok tudomására hozandó.

26. §

Ha egy közgyűlés határozatképtelenné válik, akkor 14 nap alatt újabb gyűlés hívandó össze, mely azután a megjelent tagok számára való tekintet nélkül határozatképes.

A közgyűlés hatáskörébe tartozik

27. §

1. A választmány és a számvizsgálók megválasztása;
2. a havi és évi számadások megvizsgálása;
3. a választmány határozatai ellen beadott fellebbezések feletti végzések;

4. az alapszabályok változtatása;

5. az egyesület feloszlása.

A 4. és 5. pontban foglalt határozatok foganatosítás előtt a magy. kir. nagyméltóságú belügyminisztérium elé terjesztendőek.

Felosztás

28. §

Az egyesület feloszlik, ha tagjainak száma annyira apad, hogy az egyesület kiadását nem fedezheti, feloszlás esetében fennmaradó vagyon egy biztos intézetben kamatozólag elhelyeztetik, s az erről szóló okirat a városi polgármesteri hivatalnak adatik át, hol addig marad, míg ismét egy kötelgyártóságok egyesülete alakul, mely alapszabályaiban a jelen egyesület szabályai első öt pontjának legalább egyikét tartalmazza, mely új egyesületnek megalakulásakor a fenti letéti okmány a tőke és kamatja feletti intézkedés végett kiszolgáltatandó.

Ha pedig 5 év lefolyása alatt ily egyesület nem alakulhatna, ez esetben a „Szegedi árvaház” javára száll.

Az egyesület feloszlása iránti határozat foganatosítása előtt a magy. kir. belügyminisztériumnak bejelentendő.

29. §

Ha az egyesület az alapszabályokban kimondott hatáskörét túlhaladná, vagy ennél más célokat követne, akkor a magyar kormány által, amennyiben az egyesület továbbműködése által az állam vagy egyes tagjai vagyoni érdeke veszélyeztetve volna, tekintet nélkül felfüggesztetik és a felfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményeihez képest fel is oszoltattatik, vagy esetleg az alapszabályok pontos megtartására különbeni felosztás terhe alatt köteleztetik.

AXT JÁNOS
elnök

GÖRÖGH VIKTOR
jegyző

31641 szám
V-b.

Látta a m. kir. belügyminiszter azon megjegyzéssel, hogy a fennálló jogszokás szerint a köz- és választmányi gyűléseken jegyzőkönyvek vezetendőek és hitelesítendőek, s hogy az egyesület munkás-, illetve munkaközvetítését csak az egyesület tagjai vehetik igénybe.

Budapesten, 1898. március 29-én

A miniszter helyett:
LATKÓCZY IMRE
államtitkár⁷⁹

SZL Tan. ir. Különböző egyesületek alapszabályai 1874—1900. — Tintával írott tisztázat.

⁷⁹ A városi tanács 1898. április elején értesítette Axt Jánost és Görögh Viktort a gyár címén a kötelgyártóságok szakegyesületének miniszteri engedélyezéséről, a gyár azonban azt válaszolta, hogy az említett két munkás már nincs ott alkalmazva, nem tartózkodnak Szegeden, és távozásuk óta a kötelgyártóságok egyleti mozgalmá megszűnt. (SZL Különböző egyesületek alapszabályai 1874—1900.)

1898. június.

A MUNKÁSLAP KÖZLI
 EGY SZEGEDI FÜRÉSZTELEPI MUNKÁS FELHÍVÁSÁT
 A FÜRÉSZÁRUGYÁRAK MUNKÁSAINAK SZERVEZKEDÉSÉRE⁸⁰

Munkástársak! A fűrésztelepi fehér rabszolgák helyzete napról napra sanyarúbbá válik. Ezelőtt néhány évvel még csak tűrhetőek voltak az állapotok, de ma már úgy állunk a fűrésztelepeken, hogy nehéz munkánk nyomorúsággal lesz díjazva. A munkaadó urak mindig több munkát kívánnak tőlünk kevesebb fizetésért; ez pedig nem járja. A munkások kizsákmányolásában első helyen áll a felsővárosi Markovics-féle fűrésztelep. Ugyanis ezen telepen ezelőtt 50 ember talált alkalmazást 80 kr. napszámmal, most pedig a deszkaszortírozást kiadták 12 embernek átaljában, kik 12 napszámossal együtt elvégzik 50 embernek a munkáját. Azelőtt a munkaidő ezen a telepen reggel 6 órától este 6 óráig tartott, most pedig már hajnali 4 órakor fognak hozzá és este 8-ig robotolnak. Ennek az új beosztásnak a hasznát elsősorban Markovics úr húzza, mert most kevesebb munkással ugyanannyit elvégeztet, mint azelőtt több munkással, és így sok helyet takarít meg, melyet azelőtt a munkások foglaltak el. Az átaljás munkások pedig gondolják meg, hogy azáltal, hogy a munkát átaljában fogják fel, csak önmaguknak ártanak, mert a munkaadó a legalacsonyabb munkabérnek megfelelőleg számítja ki az átaljás munkának az árát, és így a munkás kényszerítve van megerőltetni magát, ha azt akarja, hogy annyit keressen, mint azelőtt, ha pedig többet akarnak keresni, akkor többet is kell nekik dolgozni, és a többi munkásoknak elveszik a kenyérkeresetét, pedig hát azok is élni akarnak. Nem átaljás munka kell a munkásnépnek, hanem tisztességes munkabér. Az átaljás munka csak a munkaadónak használ és semmiképpen sem a munkásnak, mert ezáltal tönkreteszi egészségét.

A zsindelycsinálók helyzete sem különb a többinél. Ezek a szegény emberek fáradságos munkájuk után nem képesek annyit keresni, hogy megélhessenek. Ezer darab zsindely után 1,10 a fizetés, és jól meg kell erőltetni magát egy pár embernek, ha egy hét alatt 12 ezret akar elkészíteni. És ez a nyomorúságos kereset is csak három hónapig tart, azután pedig elmehetnek fát vágni vagy napszámba.

Sanyarú sors vár Szeged 270 zsindelyesmunkására, hogy ha nem iparkodnak szervezkedni. De hát mi is az a szervezkedés? Szervezkedni annyit tesz, mint a munkásokat felvilágosítani. Hogy ha a jelent biztosítani akarják, vagy jobb feltételeket akarnak kivívni, akkor azt ne bízzák a munkaadókra, hanem álljanak össze, tömörüljenek és értessék meg egymással, hogy a munkások jobb sorsa egyedül a munkásoktól függ, csak tartsanak össze. A szervezkedést már most meg kell kezdeni, és akkor rövid idő alatt a szegedi fűrésztelepek elnyomott munkásai bátran kiálthatják: „Szervezkedve vagyunk! Tisztességes munkabért akarunk!” Most még

⁸⁰ Szegeden a fűrészárugyártás az 1880-as évek elejétől erőteljesen fejlődött és a századforduló táján a város egyik vezető nagyipari ágazata. 1899-ben négy nagy fűrésztelep működött, 26 fűrészszel. Ezek az üzemek a Tiszán és a Maroson Szegedre leúsztatott gömbfa (1899-ben 160 000 m³) feldolgozásával nemcsak a helyi szükségletet elégítették ki, hanem távoleső, sőt külföldi piacokra is szállítottak. Nagymértékben foglalkoztak zsindelykészítéssel, két telep pedig gyufaszál gyártására is be volt rendezkedve. [A szegedi kamara évkönyve (1899) a kerület közgazdasági viszonyairól. Kiadja a Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara. Szeged 1900. 73., 88. l.] — 1900-ban a szegedi fűrészárú gyárakban 139 munkás dolgozott, közöttük 4 nő, 1 tanonc és 19 szolga. (Népszáml. statiszt. 1900. IV. 544—545. l.) — A felhívás eredményéről nem találtunk adatokat.

könnyen elbánnak velünk a munkaadók, mert szét vagyunk szórva, de ha egyesülünk, akkor hatalmat fogunk képezni, és akkor majd nem fognak velünk úgy packázni, mint eddig tették. Előre hát fűrésztelepi munkástársak!

EGY ZSINDELYES⁸¹

Munkáslap, 1898. június. Fűrésztelepi munkásokhoz!

21

1899. október 21.

AZ ÉPÍTŐMUNKÁS CÍMŰ SZAKLAP KÖZLI
A SZEGEDI KÖMŰVESEK HELYZETÉRŐL SZÓLÓ LEVELET

*A szegedi kőművesek helyzetéről a következő értesítést vettük:*⁸²

Tisztelt szerkesztő elvtárs! Az itteni munkaviszonyok igen rosszak, mert a segédek közt semmi összetartás nincs, s ennek következtében a mesterek és a pallérok a legembertelenebbül bánnak velünk. A munkaidő reggeli 6 órától esti 7 óráig tart, s közben félórai időt engednek a reggelizéshez és egyórai ebéridő van; azonban akárhányszor megtörténik, hogy $\frac{1}{2}$ 6-tól $\frac{1}{2}$ 8-ig nyúzzák, hajtják a munkást. Ez ellen azonban nem szabad szólanunk, mert aki felszólal, azt azonnal, a hét bármelyik napján, felmondás nélkül elbocsátják. És ezt könnyen tehetik a mesterek, mert egy ember helyett akad 10 is, aki dolgozik. Panaszunkkal hasztalan fordulunk az ipartestülethez, mert ott mindig a mestereknek adnak igazat. A munkanélküliek száma óriási mértékben növekszik, mert minden mester 10—15 tanonccal dolgozik, míg alig van 5—6 segéde. Ez az állapot természetesen nagyon jó a mestereknek. Hiszen a tanoncmunka olcsóbb, mint a segédek munkája, s így annál több marad a munkaadók zsebében.

Erdélyi Mihály építész épületein folyik a legnagyobb kizsákmányolás. Az építész ugyanis a parthiefűrereknek⁸³ adja ki a munkát, akik viszont azokat juttatják munkához, akik vagy fizetnek nekik, vagy sógorságban-rokonságban vannak velük.

A munkabérekről jobb volna talán hallgatnunk. Egy munkás három ember helyett dolgozik, s a fizetés a legnagyobb dologidőben 1,60—1,80 Ft, a külső falazóknak meg 1,30—1,40 Ft, sőt sokszor csak 1,10—1,20 Ft-ot fizetnek.

Munka egyébként nagyon kevés volt az idén,⁸⁴ s azért, ha szaktársaink valami vidéki munkáról hallottak, azonnal oda utaztak. Sok vidéki városban azonban semmi munkát sem kaptak, mert mire odaértek, már ki volt a munka másnak adva; máshol meg nem volt a munka tartós, úgyhogy amit a szaktársak kerestek, azt a pénzt elutazták. Megtörtént az is, hogy 3 parthiefűrer Szegedről Gyulafehérvárra ment; ezek oda csaltak 25 munkást, amikor azonban látták, hogy a munka nem jö-

⁸¹ A felhívás szerzőjének nevét nem tudtuk megállapítani.

⁸² 1900-ban Szegeden összesen 34 kőművesmester és 378 kőművesmunkás, 15 ácsmester és 98 ácsmunkás volt. (Népszáml. statiszt. 1900. IV. 548—549. l.)

⁸³ Parthiefűrer = munkacsapatvezető.

⁸⁴ 1899-ben kezdett kibontakozni a századforduló idejének nagy gazdasági válsága. A pénzpiac mellett leginkább az építőipar és a vele kapcsolatos iparágak terén jelentkeztek Szegeden is a gazdasági nehézségek. A Szegedi Téglagyár Társulat és a Szegedi Keramit- és Műtéglagyár 1899-ről szóló üzleti jelentései beszámolnak az építkezések csökkenéséről, emiatt pl. az utóbbi gyár áruforgalma csaknem teljesen megbénult. (SZL Cégb. ir. VIII. 1896-31. 1. sz. Az 1899-es üzletévről szóló jelentés.)

védelmez, hirtelen megugrottak, a segédek nem fizették ki; a mesterek pedig látva, hogy a segédek mily szorult helyzetben vannak, lehetőleg kizsákmányolták őket.

A szervezkedő szaktársakat nálunk is üldözik, s nemigen adnak nekik munkát. Azonban mi nem csüggedünk el, szervezkedünk tovább, mert tudjuk, hogy a mienk lesz a győzelem!

G. M.⁸⁵

Építőmunkás, 1899. október 21. Szakszervezetek köréből. Kőművesek.

22

1927.

A SZEGEDI KÖNYVKÖTŐMUNKÁSOK SZERVEZKEDÉSE ÉS CSATLAKOZÁSA A FŐVÁROSI KÖNYVKÖTŐ SZAKEGYLETHEZ

— Részlet a könyvkötő-szakszervezet történetéről szóló könyvből —

Egy-egy vidéki városban a szaktársak szervezkedése a fővárosival egyidőben indult meg. Ezek közül *Szeged* említendő első helyen. A szegedi szaktársak már a kilencvenes évek elején megalakították a *szegedi könyvkötők önképzőkörét*, és ennek a keretében szervezkedtek.⁸⁶ 1899-ben még Schneller Ödön szaktárs szervezeti titkárkodása idején levelezést kezdett velünk egy ügyben, és ebben a levelezésben már az országos szervezkedés eszméje is szerepel. Maguk a szegediek azt írják egyik, 1899. április 21-i levelükben: „Kiváló tisztelettel vagyok és vannak szaktársaim is a budapesti egyesület és annak t. vezetői iránt, és mindenikünknek legfőbb óhaja, hogyan lehetne országosítani a könyvkötőegyletet, mint amilyen például a nyomdászoké. A szaklap, ha megjelenik, kérem azt tudtunkra adni, azonnal előfizetünk. Most is kénytelenek vagyunk német szaklapot és a Typographiát járatni. Szaktársi üdvözléssel a szegedi egyesület nevében *Józsa Sándor* elnök.”

Néhány hónappal később az országos alapszabály jóváhagyása után a csatlakozás meg is történt. Erről a következő jegyzőkönyv szól:⁸⁷

„Jegyzőkönyv, fölvetetett a szegedi könyvkötősegédek önképzőköre által 1900. február 18-án tartott rendkívüli közgyűlésen. Jelen vannak a Szegeden levő összes könyvkötősegédek és a budapesti könyvkötő szakegylet által kiküldött Buchinger Manó.

1. Elnök üdvözlí a megjelenteket és a gyűlést megnyitván, előadja a gyűlés célját, mely az egyesület az országosítás felé vezet, és átadván a szót, fölkéri a kiküldött Buchinger szaktársat, hogy adja elő kiküldetésének célját és irányát.

2. Buchinger szaktárs kiküldött hosszabb beszédben előadja kiküldetésének célját és a szakegyletek hasznos működését, előterjeszti továbbá, hogy a központi szakegylet milyen kedvezményben részesíti tagjait. Hosszabb eszmecserék és többek hozzászólása után fölkéri a megjelent szaktársakat, hogy szavazásukkal döntsék

⁸⁵ A tudósító nevét nem tudtuk megállapítani.

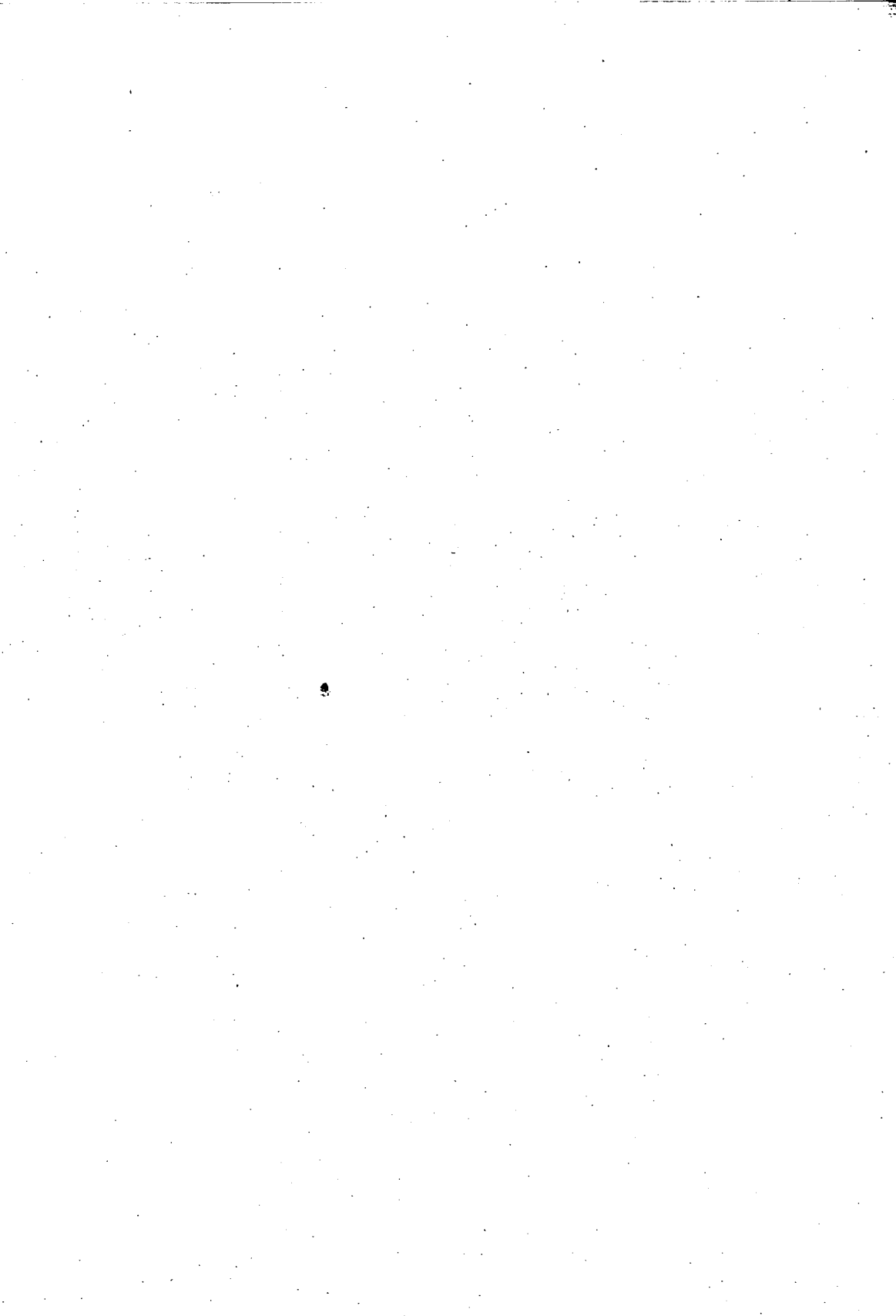
⁸⁶ A Szegedi Könyvkötősegédek Önképzőköre 1895. január 3-án tartotta alakuló ülését. (SzL Tan. ir. 1895—1970 I. sz.) Ekkor még nem volt szociáldemokrata szakegylet, csupán politikamentes önképzéssel kívánt foglalkozni.

⁸⁷ A közölt jegyzőkönyv tanúsága szerint a szegedi szervezet a budapesti egyesülethez csatlakozott. Amikor 1901-ben a könyvkötők országos szervezetének (A magyarországi könyvkötők és szakmabeli munkások és munkások szakegyesülete) alapszabályát jóváhagyták, a szegedi szervezet automatikusan a szakszervezet helyi csoportjává vált.

el ezen ügyet. Burkus András indítványozza, hogy titkos szavazással döntsünk. A titkos szavazás megtörténvén, és általános helyeslés tűnt ki. Így az elnök kijelenti, hogy az eszme, melyért a rendkívüli gyűlés egybehívatott, elfogadtatott, és egyúttal fölkéri a megjelent szaktársakat, hogy szíveskedjenek sajátkezűleg ezen jegyzőkönyvet aláírni.”

Úgy a jegyzőkönyvet, valamint április elsején egy közös belépési, illetve csatlakozási nyilatkozatot Józsa Sándor, a csoport elnöke és a csoportnak 17 tagja írta alá.

A magyarországi könyvkötőmunkások... 242—244. l.

Endre Gaál

AUSGEWÄHLTE DOKUMENTE ZUR GESCHICHTE DER SOZIALISTISCHEN
GEWERBLICHEN ORGANISIERUNG DER INDUSTRIEARBEITER VON SZEGED
1890—1900

Mit diesem Heft der Publikationsreihe „Acta Historica“ wird die Veröffentlichung der für bedeutender gehaltenen Dokumente, die sich auf die sozialistische gewerbliche Organisation der Szegeder Industriearbeiter zwischen 1890—1918 beziehen, eröffnet. In dieser Zeit war Szeged die zweitgrößte Stadt des Landes, das Zentrum des Produkten- und des Industriewarenhandels; der Verwaltung, der Justiz und des kulturellen Lebens eines Gebietes von beträchtlicher Ausbreitung. Die Stadt ist in Hinsicht auf die Industrie — wegen der wirtschaftsgeographischen Gegebenheiten — vor allem durch die Holz- und Hanfbearbeitung, hinsichtlich ihrer kulturellen Funktion durch die Buchdruckerei, aber vor allem durch die Kleinindustrie, die im Dienste einer zahlreichen Bevölkerung stand, bedeutend. Auch die gewerbliche Organisation der Industriearbeiter begann im Kreise der Arbeiter der Buchdruckerei und der Kleinindustrie mit Hilfe der Budapester Fachvereine.

Dieses Heft stellt die örtliche gewerbliche Organisation zwischen 1890 und 1900 auf Grund abwechslungsreicher zentraler und örtlicher Quellenarten (Budapester sozialdemokratischer Fachzeitschriften, Szegeder bürgerlicher Zeitungen und sozialistischer Druckschriften, Schriften der Justiz und polizeilicher Meldungen usw.) dar. Es enthält zahlreiches Material, das die wirtschaftliche Lage der Arbeiter der kleingewerblichen Berufe und die Hilfe der Sozialisten der Hauptstadt zur Ausbreitung der örtlichen Bewegung dokumentiert (die Dokumente 4., 6., 10.; 12., 21.). Der Verfasser bemüht sich, die gewerblichen Organisationen in ihrer Entwicklung darzustellen. Die Sammlung bringt Licht in die wirtschaftlichen Kämpfe, (die sich damals in Szeged noch in ihren Anfängen befanden), ferner in die das sozialistische Selbstbewusstsein fördernde Tätigkeit der Organisationen (Dokumente 3., 5., 13., 16.). Sie widmet auch den Organisationen der Arbeiter der in den Publikationen ziemlich vernachlässigten Berufe (Buchdrucker- und Schneidergewerbe) Aufmerksamkeit. (Dok. 1., 2., 3., 8., 13., 15., 17.). Sie stellt die Bestrebungen der Arbeitgeber zur ideologischen Beeinflussung der Arbeiter und zur Zurückdrängung der sozialistischen Organisationen sowie das Verfahren der Behörden zur Erschwerung der Gründung der sozialistischen Fachvereine. (Dok. 7., 16.). Wenn auch die Gründung der Fachvereine gelungen war, mussten sie sich im Interesse ihres Bestehens sehr anstrengen, deshalb konnten sie die Führung von kräftigen Streikbewegungen noch nicht unternehmen. In der zweiten Hälfte der 90-er Jahre versuchten die Szegeder Sozialisten — unter den ersten im ganzen Lande — die Arbeiter der hiesigen Grossindustrie (Hanfbearbeitung und Sägeholzerstellung) zu organisieren (Dok. 18., 20.).

Die meisten der veröffentlichten Dokumente wurden mit reichlichen Anmerkungen versehen und somit in Landesrahmen eingefasst, die Tatsachen der Dokumente werden auf diese Weise ausbreitet und tun sich dem Leser in ihren Zusammenhängen auf.

TARTALOM

ELŐSZÓ	3
RÖVIDÍTÉSEK	6
1. A <i>Szegedi Napló</i> tudósítása a női szabómunkások segélyegylet alapítási törekvéséről és helyzetük megjavítására irányuló mozgalmukról (1890. április 8.)	7
2. Újsághír a női szabómunkás mozgalom befejezéséről (1890. április 21.)	8
3. A <i>Typographia</i> közli a szegedi nyomdai munkások május elseji megmozdulásáról tudósító levelet (1890. május 16.)	9
4. A <i>Cipész</i> című szaklap közli a cipész- és csizmadiaszegédek szakegyletének megalakításáról szóló szegedi beszámolót (1891. november 1.)	10
5. A <i>Cipész</i> című szaklap közli a szervezett cipész- és csizmadiamunkások május elseji megmozdulásáról szóló szegedi tudósítást (1892. május 15.)	11
6. A szaklap tudósítása a szegedi cipész- és csizmadiamunkások szakegylete rendszeres működésének megkezdéséről és a helyi munkaviszonyokról (1892. július 15.)	12
7. Az <i>Alföldi Iparlap</i> cikke a szociáldemokrata pártról és a Nemzeti Demokrata Munkáspárt-ról, valamint a szegedi ipartestület szocialista-ellenes határozatáról (1892. október 2.)	13
8. A szegedi szabó kisiparosok és munkások szakegyletének alapszabálya (1892. október 19.)	15
9. A <i>Cipész</i> című szaklap közli a szegedi szakegyletnek az ipartestület bőripari szakosztályához intézett kérelmét a szitmunka eltörléséről és egészséges műhelyek felállításáról (1893. augusztus 15.)	20
10. A <i>Szegedi Napló</i> cikke a Bába Sándor- és Endrényi Imre-féle nyomdák munkásainak követeléséről. (1894. február 6.)	22
11. A <i>Typographia</i> közli egy szegedi nyomdai munkás levelét a jelentősebb helyi nyomdák bérviszonyairól és a vidéki árszabály szegedi biztosításának nehézségeiről (1894. június 22.) ..	24
12. Császár János szegedi küldött felszólalása az 1894. március 25—26-i országos asztalosmunkás kongresszuson a szegedi asztalosmunkások helyzetéről és a szakegylet működésének nehézségeiről. — Az <i>Asztalosok Szaklapjának</i> tudósítása — (1894. június 23.)	26
13. A <i>Szegedi Napló</i> tudósítása Gion János szegedi agitációs és szervező gyűléséről (1894. július 27.)	26
14. Az <i>Asztalosok Szaklapja</i> közli a szegedi asztalossegédek szakegyletének felhívását a szervezkedésre (1894. szeptember 8.)	28
15. A szegedi nyomdászkerület választmányának jelentése „A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egyletének” központjához a kerület 1894. évi viszonyairól (1895.)	29
16. A szegedi rendőr-főkapitány jelentése a polgármesterhez Pfeifer Sándor kiszabadulása alkalmából a cipésszakegylet helyiségében tervezett szociáldemokrata gyűlés megakadályozásáról (1896. január 30.)	30
17. A <i>Szabók Szaklapja</i> közli a szegedi szabószakegylet vezetőségének felhívását a tagsági díjak pontos fizetésére (1897. március 13.)	31
18. A szegedi kötélgyártóságok kérelme a belügyminiszterhez szakegyletük megalakításának jóváhagyása céljából (1897. július 7.)	32
19. A szegedi kötélgyártóságok szakegylete alapszabályának szövege (1897. július 7.)	32
20. A <i>Munkáslap</i> közli egy szegedi fűrésztelepi munkás felhívását a fűrészárugyarak munkásainak szervezkedésére (1898. június.)	38
21. Az <i>Építőmunkás</i> című szaklap közli a szegedi kőművesek helyzetéről szóló levelet (1899. október 21.)	39
22. A szegedi könyvkötőmunkások szervezkedése és csatlakozása a fővárosi könyvkötő szakegylet-höz — Részlet a könyvkötő-szakszervezet történetéről szóló könyvből — (1927.)	40
ZUSAMMENFASSUNG	43

A kiadásért felelős a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának dékánja. A kézirat nyomdába érkezett 1971. Megjelenés 1972. Példányszám 400. Terjedelem 4,5 (A/5) ív. Készült monószedéssel, íves magasnyomással az MSZ 5601 és az MSZ 5603-55 szabványok szerint.
71-5906 – Szegedi Nyomda